

FORUM

FIKİR MEYDANIDIR

Onbeş Günlük Tarafsız Siyaset İktisat Kültür Dergisi

15 NİSAN 1960 — 100 KURUŞ — CİLT XIII

Sayı: 146

TEL : 26754, P. K. 131, ANKARA

İÇİNDEKİLER

POLİTİKA VE MÜESSESELER	1
ONBEŞ GÜNÜN NOTLARI :	
Seçimler Geri Bırakılıyor; İş Adanı ve Demokrasi; Amortisman Kredi Sandığının Yeni Tahvilleri; Dâvacı ve Hâkim D.P. Grubu; Ücretli Yıllık İzinler; Güney Afrika'da Şiddet; Hindistan Plânlamasında Gelişmeler	2-9
Boyumuzun Ölçüsü	1
Fakir BAYKURT	1
Köy Enstitüleri	6
Mahmut MAKAL	6
İnşaat Teknikerlerinin Protestoları	9
Şevki VANLI	9
İNCELEMELER :	
Gecekondular Karşısında Partilerin Tutumu	10
Özcan KAYA	10
Tarım Kredi Kooperatifleri	12
Hüseyin KAYA	12

Hürriyetlerin Temeli	14
Münci KAPANI	14

OKURLARIN FORUMU :

Sosyalist Partisinin Düşündürdükleri (İ. Güzelce); Köy Eğitiminin Lâfiyle Uğraşanlara (B. Ay)	15-16
---	-------

NE DİYORLAR :

Türk Milliyetçiliğinde Gelişmeler	17
Frank TACHAU	17

KÜLTÜR VE SANAT :

Suyu Arayan Adam	19
Mehmet SEYDA	19
Nobele Doğru ...	21
Fakir BAYKURT	21
Kuş Dili ...	22
İlhan K. MİMAROĞLU	22
Macar Güzel Sanatlar Sergisi	22
Mehmet Metin NİĞAR	22
Bibliyografya	23
P. ERALP	23

Politika ve Müesseseler

İktidar Partisi, Genel seçimleri normal sürenin bitiminden önce yapmağa niyetli görüldüğü günlerde, bu kararına başlıca sebep olarak, memleketteki huzursuzluğu gösteriyordu. Huzursuzluğun sebebi olarak azınlıkta bulunan İktidar Partisi ile çoğunluğu temsil eden Muhalefet Partileri arasında, bir fikir yakınlaşmasının mümkün olmadığı, artık kesin olarak anlaşılmıştır. Huzursuzluğun gür kaynağını, İktidar Partisi ile Çoğunluk arasındaki, Demokratik düzenin bünye ve işleyişine ait inanç ayrılığı teşkil etmektedir. Toplumdaki yaygın kanaate göre, İktidar Partisinin seçim şansı, ekonomik ve diğer faktörler sonucu, gelecek yıllarda yok gibidir. Bu sebeble er-

ken seçime gitmek istiyor. İktidar partisi ise, huzursuzluğa son vermek yani çoğunluk tarafından, demokratik düzenle bağdaşmaz gösterilen, hukuk dışı ilân edilen, tasarruf ve icraatını, milletin tasvibine sunmak için genel seçimlere zaruret gördüğü iddiasında idi. Sebep ne olursa olsun, gerçek şudur ki D. P. idarecilerinin, demokratik düzenin bünye ve işleyişini konusunda, toplumla hiç bir zaman, inanç birliğine varmadıkları, muhalefet yıllarında söyledikleri ile İktidardaki icraatının taban, tabana zıt oluşundan anlaşılıyor. O gün söylediklerinin, düşündükleri ve inaçları ile uzak, yakın hiç bir ilgisi olmadığını, bugünkü tutumları ortaya koyuyor. Anlaşılıyor ki, iktidara gel-

mek kendileri için gerçekleşmesi mümkün olmayan, bir rüya imiş. Bu rüya bir gün hakikat olunca, buna bir türlü inanamamışlardı.

C.H.P. nin, 1950 de hiç bir şüpheye yer bırakmayan dürüstlüğüle, genel seçimleri yapıp, Millî İrade'yi kabul etmesini, bir nevi ahmaklık gibi görmüşlerdir. Demokratik düzen anlayışında, Millet ile inanç birliğinde olmayışın sonucu, iktidara gelişlerini nasıl tabii karşılamıyorlarsa, bir gün iktidardan düşme ihtimalinin de normal oluşunu bir türlü kabul etmek istememekte dirler. Bu inanç ayrılığının itişiyile, demokratik düzene bu sıfatı veren müesseseleri, adeta mantıkî bir sıra içinde tahrir veya mefluç bir hale getirmeğe yö-

nelmişlerdir. Bağımsız Üniversite, bağımsız Adalet, Hür Basın, Tarafsız İdare, birer birer, demokratik düzen-deki benzerlerinin vasıflarından mahrum edilmiştir. Toplum hayatında, kuvvet dengesi muhalefet yönüne kaydıkça, iktidar partisinin müessese tahripçiliği de artan bir seyir takip etmiştir. Milleti huzursuz kılan, sınırlı tanımayan bu müessese tahripçiliği, partizan bir idarenin, hukuk dışı tasarruflarını icra için Ordu'yu kullanmaya kadar götürülmüştür. İç politika tartışmalarımızın dışında tutulması gereken millî bir varlık, bu suretle iç politikanın en toz, dumanlı tartışma sahasına çekilmiş oluyor. Türk tarihi bunun acı hatıraları ile doludur. Koca bir İmparatorluğun çöküşünde bunun hatırı sayılı payı inkâr edilebilir mi? Çok gerilere gitmeye lüzum yok, canlı şahitleri aramızda bulunan, Balkan Harbi, 31 Mart, Hürriyet - itilaf, İttihat Terakki facialarını yaşıyanlar, millî mücadeleyi yapanlardı. Zaferden sonra, millî devletin kuruluşu ile orduyu politika dışında tutmak, zafer kazananların baş ve değişmez prensibi olmuştur. Cumhuriyetimizin bu değişmesi gereken prensibi, tamamen mazideki acıların devlet kurucularına kabul ettirdiği mantikî bir sonuçtur.

Bu günkü iktidar partisi, 1947 de o zamanki Genel Kurmay Başkanı rahmetli Omurtak'ın, Cumhurbaşkanına çektiği bağımlık telgrafını, ordunun siyasete karışması biçiminde yorumluyarak, kıyametleri koparmıştı. Bu gün bu gibi olaylar, tabii hale getirilmiştir. Tıpkı diğer müesseselerde olduğu gibi, D.P. iktidara geldiği günden beri kademe kademe, orduyu politika dışında tutma prensibinden sapmaktadır. Demokrat partili il başkanları, mebuslar propaganda elemanı şehirlerin, askerî uçaklarla taşınması, askerî vasıta ve askerlerin imarında kullanılmasından, partizan bir idarenin, kanunî olmayan tasarruflarının icrasında, ordunun kullanılmasına kadar ulaştık.

Son olaylarda Orduyu kullanmak tamamen, kanun, usul ve icap dışıdır. 5442 sayılı il idaresi kanununa göre, ordudan yardım talebi ve kullanılmasına dair, M.M.V. 1 Haziran 1956 tarih ve E.U. Rs. Ad. 225/209 sayılı tamim ile 6761 sayılı Toplantı ve Gösterişler Kanununa göre, ordunun hangi hallerde yardımı isteneceği ve

bu yardımın kullanım tarzı hakkında, M.M.V. 25 Eylül 1958 gün ve E. U. Rs. Ad. 58/1824 sayılı tamimi, (Yzb. Mehmet Kabasakaloğlu ve Bn. Sabri Kirişoğlu, "Ordu Dahili Hizmet Kanun ve Haşiyesi" eserinden) son olaylarda orduyu kullanmayı, mesnetsiz kılmaktadır.

İktidarın bir bulvar gazetesi, ordu siyasetin dışında fakat siyasetin emrindedir, formülünü pek yersiz olarak kullanıyor. Ordu devletin bir aletidir. Kullanılacağı hususlar kanunlarla tayin edilmiştir. Devletin

millî bütünlüğünün bekçisi olup, tayin edilmiş millî hedeflere ulaşma vasıtasıdır. Zaferleri de, acıları da millidir. Millet bütünlüğünü ifade eder. Bu bütünlüğe halel getirmemek endişesi iledir ki bütçesi, Bütçe Büyük Millet Meclisinde görüşülürken, diğer bütçelerin sert tartışmalarının dışında tutuluyor. Ordu; siyasetin dışında, fakat siyasetin emrindedir, tekerlemesi ile millî mücadele zaferlerinin başlıca yapıcılarında bir siyaset adamını vatandaşlık haklarından mahrum etmek için, iç politika emellerinde kullanılamaz.

Onbeş Günün Notları

Seçimler Geri Bırakılıyor

Son aylar zarfında D.P. iktidarının, seçimleri 1960 senesinin ilkbaharında ve tercihan Mayıs sonlarında yapmak istediğini gösteren birçok alâmet müşahade edildi. D.P. iktidarının felsefesi çeşitli sosyal zümrelere veya bölgelere maddî menfaatler sağlayarak veya bu hususta vaatlerde bulunarak oylarını elde etmek şeklinde tecelli etmektedir. Bu felsefeye dayanarak D.P. iktidarı son zamanlarda çeşitli faaliyetlere girişmiş ve bu faaliyetler, efkârı umumiyede ve muhalefet partilerinde seçimlerin öne alınmak istendiği intibamı haklı olarak uyandırmıştı. Aslında, D.P. liderlerinin seçimi öne almak isteyeceklerini ilk olarak sezen C.H.P. Genel Başkanı İsmet İnönü olmuş ve bu kanaatını geçen sonbaharda efkârı umumiyeye ve partisine bildirmişti. Seçimlerin öne alınmak istendiğini gösteren ve son zamanlarda şahit olduğumuz başlıca olay ve faaliyetler şunlardı :

1) Yeni bütçe çok kabarık bir masraf yekûnuna göre hazırlanmış ve istikrar programı bakımından zarurî olan bütçe denkliği esasî tamamen unutulmuştu. Yeni masrafların bilhassa köy yolları, suları ve okullarını ilgilendirmesi, tabiatıyla köylülere vad edilen bu hizmetler ile oylarının kazanılmak istendiği tahminine yol açmıştı.

2) Fındığa ödenmekte olan ihracat primi 620 kuruşa yükseltildikten sonra, son olarak tütünün ihracat pri-

mi de 620 kuruşa çıkarılmıştır. Prim değişikliklerinin başlıca sebebi, büyük sayıda müstahsili ilgilendiren bu iki mühim maddenin dahili fiyatlarını yükseltmek ve bu suretle müstahsilleri seçim arifesinde memnun etmek idi.

3) Bütçenin kabulünden sonra Meclise beş haftalık uzun bir tatil verilmiştir. Bundan maksat, Vekillerle D.P.'ye mensup meb'usların memleket dahilinde propaganda ve nabız yoklaması seyahatlerine çıkmalarını ve İstanbul'da Başvekilin çeşitli zümrelerle temas etmesini sağlamak idi. Nitekim Nisan ayı zarfında Kabinenin birçok âzası memleketi dolaşarak seçimlerin yakını olduğunu ima etmiş ve D.P. için propaganda yapmışlardır. Başvekil de İstanbul'da birtakım ziyaretlerde bulunmuş, birçok ziyafete iştirak etmiş ve bilhassa iş adamlarının isteklerini tatmin etmeğe çalışarak geniş vaatlerde bulunmuştur.

4) İktidar, Radyoda ve kendine tâbi gazetelerde, son haftalarda memlekette Demokrat Partiye katılmaların fevkalâde yükseldiği intibamı yaratmak istemiştir. İş adamları ve münevverler üzerinde tazyikler yapılmış ve bu tazyikler neticesinde D.P.'ye iltihak edenlerin isimleri zafer teranesi ile radyoda ve D.P. gazetelerinde ilân edilmiştir. Bu suretle D.P.'lilerin mânevîyatı yükseltmek istenmiştir.

5) Bayram sırasında İzmir'e giden Başvekil Yardımcısı, Başvekile en yakın İera Vekili sıfatıyla konuştuğunu ilân ederek seçimlerin ilkbaharda yapılacağını söylemiştir.

Yukardaki işaretler, Başvekilin seçimleri 1960 ilkbaharında yapmak niyetinde olduğunu kat'î olarak göstermekte idi. Kendisini bu karara sevk etmiş olan iktisadî ve siyasî mahiyette sebepler şunlardı :

İktisadî mahiyette sebepler, bir yandan Ağustos 1958'de elde edilen dış krediler sayesinde ithalât yapılarak, senelerdir mal kıtlığından kırılan piyasalara yeniden mal arz edilmiş olması, diğer yandan 1960'dan itibaren borç taksitlerin ödenmesi mükellefiyeti dolayısıyla, ileride ve bilhassa 1961'de ithalât imkânlarının yeniden daralması ve mal bunalımlarının belirmesi tehlikesi ile ilgilidir.

Diğer bir deyişle, Başvekil, seçimlerin mal bolluğu mevcut olduğu bir zamanda yapılmasını, mal kıtlığı ihtimallerinin yeniden başgöstermesi muhtemel olan bir zamanda yapılmasına tercih ediyordu.

Siyasî konjonktür de D.P. iktidarı bakımından seçimlerin öne alınmasını icabettiriyordu. D.P.'nin bir siyasî parti hüviyetini hızla kaybetmekte olduğu bizzat D.P. idarecilerince meşhûr değildi. Fikrî muhtevası boşaldıkça, menfaat kavgaları partinin bünyesine musallat olmuş ve çeşitli hizip mücadelelerine yol açılmıştı. Normal parti faaliyetinden eser kalmamış ve bu arada çeşitli kademelerde yapılması lâzım gelen kongreler intizamını tamamen kaybetmişti. Vatan Cephesinin iki sene evvel ortaya atılmasının gayesi, aslında D.P.'ye bir kuvvet aşısı yapmaktan ibaretti. Bütün devlet vasıtalarını seferber etmek ve türlü tazyikler icra etmek suretiyle Vatan Cephesi propagandası yapılarak, D.P. ayakta tutulmak isteniyordu. Bu sun'î kuvvet aşısının, şefin mutlak hâkimiyeti yüzünden hayatiyetini kaybetmiş olan D.P.'yi kurtarması çok şüpheli idi. Buna mukabil, C.H.P.'nin her kademesinde normal ve canlı bir hayatiyet ve faaliyet göze çarpmakta idi. Daha fazla beklenilse idi, kuvvet muvazenesinin büsbütün D.P.'nin aleyhine dönmesi mukadder idi.

İşte Başvekili seçimleri öne almaya sevkeden çok kuvvetli sebepler bunlardı. Başvekilin plânı Nisan başlarında Meclisi feshetmek ve Mayıs sonunda

seçime gitmek idi. Fakat beklenildiği üzere, Nisanın ilk haftasında Meclisi feshetmek yoluna gidilmemiş ve D.P. Meclis grubunun 5 Nisanda yaptığı toplantıdan sızan haberlere nazaran, seçimlerin yapılması gayrimuayyen bir tarihe bırakılmıştır.

Bu kadar geniş çapta seçim hazırlıkları yapıldıktan ve bütün memlekette seçim havası yaratıldıktan sonra Başvekili, D.P.'nin kazanma şansları bakımından öne alınması icabeden bir seçimi tehir etmeğe sevkeden husus nedir?

Bu husus, öne alınsa dahi, seçimin kaybedileceği korkusunun kuvvetlenmesinden başka birşey değildir. Kanaatimizce, İnönü'nün Kayseri seyahati bu bakımdan hayati ehemmiyette olmuş ve memleketin siyasî tarihinde âdeta bir dönüm noktası teşkil etmiştir. Bütün safhaları ile bu seyahat, D.P.'nin Orta Anadolu'da halkın sevgisini tamamen kaybettiğini bariz bir şekilde meydana vurmuştur. Bu hakikatin ortaya çıkması üzerine, D.P. liderleri seçime gitmeğe cesaret edememişlerdir. Seçimin tehiri, esasında hiçbir dâvayı halletmeyeceği gibi, yakın istikbalde D.P. iktidarını büsbütün müşkül mevkiye bırakacaktır. Bir yandan bu kadar hazırlıklardan sonra seçimden vazgeçmek, D.P.'nin seçimden korktuğu intibahını fevkalâde kuvvetlendirecek, diğer yandan önümüzdeki aylarda siyasî ve iktisadî şartların büsbütün ağırlaşması D.P. iktidarını, şu veya bu sebeple, tutmaya devam edenlerin itimadını büsbütün sarsacaktır.

İş Adamı ve Demokrasi

C.H.P. Genel Başkanı İsmet İnönü, 10 Nisan günü Amasya C.H.P. II Kongresine yolladığı mesajda, iktidarın iş adamlarına yapmakta olduğu baskı üzerinde durup meseleyi cesaretle deşerek şunları söylemiştir :

«Kendisini umumî efkâra Başbakanın en yakını diye takdim eden bir zat ve bazı bankaların umum müdürleri el ele çalışarak iktisat âleminin belirli şahsiyetlerini Vatan Cephesine kaydetmeğe çalıştılar. Tazyiki bahane ederek daha geniş kazanç peşinde koşanların hareketini tahlile lüzum yoktur. Onlar beğendiklerini yapsınlar. Ama hareketlerinin kendilerine gayrimesru daha fazla kazanç değil, sadece dert sağhyaeğm görecekler, ticaret hayatında kumar oy-

namanın akıbetlerine en kısa zamanda katlanmak zorunda kalacaklardır. Bu husustaki kararımızın değişmez mahiyetini burada belirtmek isterim. Mühim olan, haysiyet sahipleri arasında baskıya hayır diyenlerin çok olmamasıdır. Ama az da olsalar, hayır diyenler çirkin tertipleri bütün çıplaklığı ile umumî efkârın gözleri önüne sermişler ve perdeyi yırtmışlardır. Onlara minnettarlığımız sonsuzdur. Vatandaş emniyeti ve mevduatı ile yaşayan bankaların bazılarının umum müdürlerinin bu büyük suiistimal tertibine vasıta olmaları ayıpların ayıbı bir harekettir. Bu, vahim şekilde emniyeti suiistimaldir. Ve bu suçun hesabı Türk Ceza Kanununa uygun şekilde mutlaka verilecektir. Kendilerine baskı yapılan kimselerden haysiyet sahiplerinin, bu suçun delillerini şimdi bize, yarın adalet mercilerine tevdi ettiklerini, edeceklerini bilmekte fayda vardır».

**

Gerçekten, Demokrat Parti idarecileri son zamanlarda, baskı ve tehditle veya menfaat sağlama yoluyla dize getirilmesi en kolay zümre olarak iş adamları zümresini bulmuşlar, partilerine ad ve yardım toplama gayretlerini, çoklukla, onlar üzerine yığmışlardır.

Bir bakıma haklıdırlar. Çünkü Demokrat Partinin artık bir ülkü uğrunda desteklenecek yönü kalmamıştır. Olanı biteni görebilecek durumdaki kimseler, artık Demokrat Partiyi, olsa olsa, korku yüzünden veya birtakım menfaat hesaplarıyla destekleyebilirler.

Menfaat, elbette istisnaları bulunmakla beraber, birçok iş adamlarının canahı noktasıdır. Partizanlığı, olana pervasızlığı ile, iş alanına da sokan Demokrat Parti, bir yandan defterlerin titize kontrol edilmesi, ya da kredi veya permi kısıntısı tehdidi ile, öbür yandan da, Demokrat Partinin kucacağına atıldıkları ve kazançlarından ona pay ayırdıkları takdirde, kendilerine, her türlü defter kontrolünden kurtulma, geniş kredi ve permi kolaylıklarına kavuşma imkânını sağlamak suretiyle, iş adamlarını gönüllü veya gönülsüz, kendi safına çekmekte büyük bir zorluğa uğramamaktadır.

Türkiye'de iş adamlarının genel olarak, bu türlü baskılara fazla mukavemet edebilecek durumda olmamalarının türlü sebepleri vardır :

Birincisi, Türkiye'de iktisadî hayat bugün derin bir istikrarsızlık içindedir.

Hiçbir iş adamı, işinin yarımına güvenememektedir. İktidar, elinde topladığı yetkilerle, alabileceği hukukî veya gayri hukukî tedbirler ve son yıllarda pek çok örneği görüldüğü gibi ithalât ve ihracatı ilgilendiren müphem ve birbirini nakzeder kararlar meydandadır. Bundan maada, iş hayatına nefes alma imkânı sağlıyan ek dış yardımlar, ithal kolaylıkları da tükenmek üzeredir. Bu yüz

den, birçok iş adamları, «şu arada ne kazanabilirsem kazanırım, yarımın ne olacağı belli olmaz» diye düşünmekte kendilerini haklı görmektedirler.

İkincisi, kısmen yukardaki etkenler, kısmen de millet olarak iş hayatındaki tecrübesizliğimiz yüzünden, iş adamlarımız, çalışma ve teşebbüslerini uzun vâdeli olarak plânlamağa zaten alışmamış, günlük kârlar ardında koşma huyun-

dan kurtulamamışlardır.

Üçüncüsü, memleketimizde henüz bir iş ahlâkı yaygın olarak yerleşememiş, birçok iş adamları, topluma karşı sorumluluklarını ve toplum içindeki kuvvet ve mevkilerini idrak edememişlerdir.

Oysa, Batı demokrasilerinde, iş adamları zümresi, iktidarı sınırlayıcı kuvvetlerin başta gelenlerinden biridir.

BOYUMUZUN ÖLÇÜSÜ

FAKİR BAYKURT

1945'in harman ayı yaz gecelerini hatırlıyorum. Dambaşlarına serilmiş yataklarda köylü erkekler, geç vakitlere kadar, «Demirlişk, Demirkünk...» diye bir kelimeyi söylemeye çalışıyorlar. Yeni bir rüzgâr esiyor. Ara sıra kadınların da karıştığı uzun konuşmalar oluyor. Akımda kalan, bir bu kelimenin tuhaf bir şekilde söylenmeye çalışılması, bir de herkesin «selbes» olacağı şeklindeki tanım... Evet, herşey milletin vereceği oya bağlı olacak. Şehirdeki semerciden, ovadaki Fadim Ağaya, Topal Aliye, Madenci Cemale kadar hepimiz «selbes» ve eşit... Komşumuz Koca Kadir, «Benim de insanlar arasında adım okunacak, Fadim Ağadan eksik yerim kalmıyacak...» diyordu.

Bu zor söylenen kelimenin sonradan yetmiş çeşit tanımını öğrendik. Döñüp dolaşıp «selbes» liğe geliyorduk. İzmirli Memet Çavuş'un kahvedeki «tulsımlı kutu» dan «selbes» lik üstüne, çeşit çeşit konuşmalar dinledik. Açılmamış okulların öğretilmediğini, «aradan» öğreniyorduk.

Daha sonra, köyün ortasındaki pazaryerine «Yeter!» diye kocaman bir el resmi astılar. Yani : «Yeter, ben selbesim arttı!...».

Şimdi aradan on beş yıl geçti. Bir Arabistan radyosundan hiç farkı kalmıyan o «tulsımlı kutu» dan, güneşarı mevlüt, güneşarı Kur'an yayınları arasında, «selbes» yurttaşlarımızın, bir cepheden ötekine nasıl aktığını dinliyoruz. Bizim evde radyo yok ama, komşuda pişenden bize de düşüyor. Bu mevlütleri, bu Kur'anları da aynı «selbes»likle sonuna kadar açanlar, eksik olmasınlar, bizi de yararlandırıyolar. Cephe haberleri de fazladan...

Neler, neler... Bugün cephe değiştirmenin binbir şeklini biliyoruz. En ilkin bir «Karşılıksız Çek» hikâyesel olmuştu. Yetmiş beş binlik bir kâğıt parçası önünde «selbes» düşünen bir akıllımız, en güzel şehrimizde bir ocak açmıştı.

Sonra, «Bucak» olmak isteyen köyler, «İl» olmak isteyen ilçeler, kalkıp kürem kürem göç eylediler. Öteki tarafta kaldığı için demirini alamıyan, dövizini bulamıyan, ticaretini yürütemiyen, bezini kurutamıyan; hep kalkıp soluğu bu tarafta aldılar. Sana dayı deyişim, heybeciğim südan geçinceye kadardır. Asar köyünden Kadir Bilmez, Keser köyünde Esme Gülmez, bitecek ne işleri vardı ne bileyim? hep geçtiler.

Geçtikten sonra Tüccar Osman odasından çıkamıyormuş, çok ayp bir iş tutmuş gibi kimsenin yüzüne bakamıyormuş... Bunlar bizi ilgilendirmez. Hele, ağhya ağhya geçen Feşmekân hanıma hiçbir şey demeğe hakkımız yok. İnsan «selbes» olunca, ağhya ağhya da geçer...

Peki, Konyalı Bisikletçi Mehmet Gök'ün camları niçin kırılıyor? Adama varıp «Sen de geç!» demişler. O da geçmemiş. Yürüyüp bu cam kıtlığında dükkânının bütün camlarını kırmışlar.

Geçmek, geçmemek, bir düşünce sonunda olursa değerli olur. Konyalı Bisikletçi, geçmemeyi daha akla uygun bulmuş. Niçin onu «selbes» bırakmıyoruz? Ötekiler, düşünmeden geçmekte «selbes» de, Bisikletçi, düşünerek kalmakta neden «selbes» olmuyor? Biz camız da o patcan mı?

Koca Ortaçağ, boydan boya, düşüncede «selbes» liğin savaşıdır. Konyalı Bisikletçi gibi, düşüncesinde «selbes» olmak isteyenlerin yolu, hep zindanlara, fırınlara, dövülmelere, taşlanmalara varmış. Ama hiçbiri, hiçbir zaman «tulsımlı kutu» haberlerinde öğülmemiştir.

On beş yıldır, harman yerlerinden Başkent bulvarlarına kadar «vatan sathı»nda, toplumsal, ekonomik ve politik anlamda insanın «selbes» olması için, ne büyük umutlar besledik! Gördüğümüz tatsızlıkların hiçbiri bizi bu kadar kederlendirmemiş, umudumuzu bu kadar yok etmemişti. Konyalı Bisikletçinin kırılan camları, on beş yıldır beslediğimiz umutların tam dibinden yıkıldığına çok acı bir işaret... Sonuç bu olmamalıydı. Ama ne yazık ki budur. Bu, bizim Demokrasi savaşında boyumuzun ölçüsüdür...

Farfaramız, yaygaramız gökleri tutmuş, yok bir faydası! İle, öyle düşündüğü için Konyalı Bisikletçinin camları kırılmıyacak. İle, öteki cephe kaldığı için Asar köyü, okul yapımında onuncu plâna itilmiyecek.

Kırşehir'i «kaza» yapanları düşürmek, Kırşehir'i tekrar «il» yapmak.. kolay bunlar. O bozduysa, sen geçer düzeltirsin. Bir daha da bozulmuyacak hâle getirirsin. Ama Bisikletçinin camları kırılmış! Dökülen süt toplanmaz. Camı kıran da bir «Yurttaş». Yurttaşı nereden düşürecekisin? Onu nasıl cezalandıracağız?

Gerilik diyoruz, yürüyor. Eğitim diyoruz, duruyor. On beş yıldır, geleceğimizle, kültürümüzle, kafamızla ilgili hiçbir şeyde, niçin ciddi bir karar, niçin ciddi bir anlaşma yapıp yürürlüğe koymadık? Osmanlı toprağını ayırık otu gibi kaplamış bilgisizlikten temizlemedikçe, nasıl yeni bir Türkiye yeşertecektik? Nasıl bir Demokrasi büyütecektik? 14 Mayıs seçimlerinde İzmir seçmenleri bile, seçim kütüklerine imza atmak yerine, parmak basmışlardır. Kalem tutmayı bilmiyen adamın yapacağı, kendisi gibi düşünmiyen komşunun camını kırmaktır...

Emin olalım ki, Demokraside en büyük «teminatsızlığımız», bilgisizliktir. Halkımızın büyük oranda karacahil oluşudur. Bizim, ne yapıp edilip, okutulmamız gerekiyor. Ancak ilkokuldan başlayarak uygarlığın en basit bilgilerini kafasına döşeyebilen, hayata atıldıktan sonra da kitabın gazetesini okuyarak geçmiş çağlardan, öteki ülkelerden «haber» alabilen insanlar geniş görüşlü, «selbes» düşünüşlü, kendisi gibi düşünmiyenlere karşı saygılı, sabırlı olabilirler. Okumıyan, okumayı bilmiyen insanın ufku ne kadar dardır, bir düşünün... Bu dağın ardında ne var? Dünyada hangi inançlar, hangi dinler yürürlükte, şimdiye kadar hangileri gelip geçti? Mevsim değişikliği nedir? Güneş nasıl tutulur?... Kendinizi, bunları bilmiyen yurttaşlarımızın yerine koyun. Komşunuz da karşınıza geçip size : «Ben senin gibi düşünmüyorum!» desin. Tasarlamağa çalışın, bakalım nasıl bir tepki göstereceksiniz? Muhakkak o zaman, köylü kasabalı, Konyalı İzmirli, bütün yurttaşların okutulmasını daha çok istiyeceksiniz. Köy Enstitülerine düşman olmayacaksınız. Bütçedeki Millî Eğitim ödeneklerini az bulacaksınız...

Onların maddî gücü, iktidarın Devlet hazinesinden aldığı maddî güç karşısında, frenleyici, hazineye alınan o gücün vatandaş hak ve hürriyetlerini kısmak için kullanılmasını geniş ölçüde etkisiz kılıcı bir denge unsurudur. Bundan ötürü de demokrasinin bir teminatıdır. Ellerindeki bu kuvveti, şahsî ve zümrevî menfaatlerinin üstünde, toplum yararına kullandıkları ölçüde, halk, hattâ bu arada varlıksız zümreler, onlara şükran besler. Bu şükran da, serbest teşebbüsün başlıca koruyucusu olur. Sosyalizmle kapitalizm arasında sıhhatli bir denge ve uzlaşma, ancak, iş adamıyla orta hâlli, hattâ dar gelirli vatandaş arasında demokratik hak ve hürriyetleri korumak için böyle bir dayanışmanın, yardımlaşmanın bulunduğu memleketlette sağlanabilir.

Aksi hâlde, gerçî demokrasi bir teminattan. teminatların yalnız birinden-yoksun kalmış olur ama, serbest teşebbüs de büsbütün teminatsız kahr. Çünkü, iş adamları, bir yandan yakalarını tamamiyle iktidarın eline kaptırdıkları gibi, bir yandan da, hak ve hürriyetlerinin değerini bilir onurlu vatandaşların husumetini üzerlerine çekerler. Vatandaş, serbest teşebbüsü, demokrasinin teminatlarından biri olarak değil, demokrasiyi ezmeğe çalışan nüfuz sahiplerinin ortaklarından, desteklerinden biri olarak görmeğe başlar. Üstelik, ticarî menfaatlerle siyasî menfaatlerin birleştiği nispette artacak yolsuzluklar memleketi gitgide derinleşen bir mânevî buhrana sürükler ve o buhranın yükünü taşıyan kitleler, ıstıraplarının başlıca sorumlusu olarak iş adamlarını görmeye başlarlar.

Bu yüzden, iktidarın siyasî baskısına boyun eğen iş adamları, demokrasiye verebilecekleri zarardan çok daha büyüğünü, uzun vâdeli olarak, kendi kendilerine, kendi üyesi buldukları zümreye vermiş olurlar.

Fakat, maalesef, bizde büyük iş adamlarının bir kısmı henüz bu tehlikeyi görebilecek bir kültür seviyesine, bir toplum şuuruna, hattâ kendi menfaatlerini uzun vâdeli olarak gözetebilme yeteneğine erişebilmiş değillerdir.

Bu durum karşısında tesellimiz odur ki, Demokrat Parti artık, toplum içinde nüfuz ve tesirleri -kendi kuvvet potansiyellerini iyi ölçemedikleri ve kullanamadıkları için- zaten pek sınırlı kalmış olan bazı iş adamlarının maddî ve mânevî yardım aşısıyla canlanamı-

yacak, hele itibarını hiç arttıramıyacak bir hâldedir.

Hattâ, Demokrat Parti, hem de pahallığın ve yolsuzluğun tahammül sınırlarını aştığı bir devrede, bir iş adamları partisi görünümüne bürünmekle, halkoyu karşısında kazancından çok daha büyük zararlara uğrayacaktır.

Bir tek Cihat İren'in Demokrat Partiye geçmesi için yapılan baskılar karşısında bu baskıyı açığa vurarak istifa eden Ticaret ve Sanayi Odaları Birliği Genel Sekreteri Cihat İren'in, verdiği medenî cesaret ve dürüstlük örneği, bir başına gönüllü veya gönülsüz Demokrat Parti kucağına atılan nice iş adamının verdiği cesaretsizlik örneğini fazlasıyla bastırmağa yetmektedir.

Siyasî inançlarını ve şahsî onurlarını, her türlü baskı ve tehdit ve her türlü menfaat cazibesi karşısında, sonuna kadar koruyan ve buna rağmen ayakta durabileceklerini isbat eden iş adamlarımız, C.H.P. Genel Başkanı İnönü'nün belirttiği gibi, «çirkin tertipleri bütün çiplaklığı ile umumî efkârın gözleri önüne sermişler ve perdeyi yırtmışlardır».

Amortisman Kredi Sandığının Yeni Tahvilleri

Amortisman Kredi Sandığı Umum Müdürü 26 Mart tarihinde yaptığı basın toplantısında, Sandığın, uzun vâdeli hükümet programlarını finanse etmek üzere, 11 Nisan tarihinde yeni tahviller çıkaracağını söylemiştir. Umum Müdür verdiği beyanatta, çıkarılacak tahvillerin mecmu kıymeti hakkında birşey söylememekle beraber, gazetelerde çıkan havadislere nazaran çıkarılacak tahvillerin kıymeti 100 milyon lira olacaktır.

Bu haber münasebetiyle, Amortisman Kredi Sandığının mahiyeti ve faaliyetleri üzerinde biraz durmak faydalı olacaktır. Malûm olduğu üzere, 1953'te kurulan bu Sandık, ticarî bankaların Bankalar Kanununa göre, mevduatları üzerinden, Merkez Bankasına yatırmak mecburiyetinde oldukları % 20'lerden istifade etmektedir. Esasında, Sandığın başlıca kaynağını teşkil eden bu %20'ler, banka sisteminin ihtiyatlarını teşkil etmesi lâzımgelen paralardır. Diğer bir deyişle, banka sistemi sıkışık vaziyete

gelince, ilk müracaat edeceği memba bu ihtiyatlar olmalıdır. Her memlekette buna benzer bir banka ihtiyatlar sistemi mevcuttur. Diğer memleketlerde, Merkez Bankaları bu paraları, ister nakit şeklinde, ister kolaylıkla paraya tahvil edilebilir tahvilât veya hisse şeklinde muhafaza ederler. Tabiiyle, bu tahvilât arasında Devlet tahvilâtı da bulunur. Ancak bu memleketlerde Devlet tahvilâtının hakikî bir piyasası mevcuttur ve istenilen zamanlarda mezkûr tahviller kolaylıkla paraya çevrilebilir.

Bize gelince, 1953'tenberi hüküm süren şiddetli enflasyon devlet tahvilleri piyasasını tamamen yıkmıştır. Devlet tahvillerinin faiz hadleri % 5 üzerinde tutulup da, fiyatlar seviyesinin her sene % 20 nispetinde yükseldiği bir memlekette, tahvilât piyasasının yaşamasına elbette imkân kalmaz. Çünkü, bu gibi hallerde, tahvilâta yatırılan sermaye her sene kıymetinden % 20 kaybeder ve bu kayıp, ödenen % 5 faiz ile tabiiyle telâfi edilemez. Bu takdirde mevzu bahis olan faiz haddi müsbet değil, menfi olur. Bu şartlar altında da hiçbir şahıs veya müessesese, devlet tahvilâtının alıcısı olmaz.

Türkiye'deki durum izah ettiğimiz şekilde olduğuna göre, Amortisman Kredi Sandığında toplanan ve bu Sandığa devlet tahvilleri mübayaası veya iktisadî devlet teşekküllerine ikrazat için kullanılan banka ihtiyatlarının likiditesi sıfırdır. Diğer bir deyişle, bankalar bu ihtiyatlara başvurmak zorunda kaldıkları takdirde, bu talepleri karşılamak için, Merkez Bankası veya Amortisman Kredi Sandığı donmuş olan mevcutlarını kullanacak vaziyette olmadığı için, yeni emisyon yapmak mecburiyetinde kalır. Banka sisteminin sıhhati bakımından bu tatbikatın ne kadar tehlikeli ve sakat olduğu barizdir.

D.P. iktidarı bir müddettir, Amortisman Kredi Sandığı kaynaklarını, iktisadî devlet teşekkülleri ile benzeri müesseselerin câri ve kapital açıklarını kapamak üzere geniş ölçüde kullandığı malûmdur. Sandığın 1958 bilânçosu itibarıyla, bankaların Sandık nezdindeki mevduatı 844 milyon lira olup, Sandığın devlet iktisadî teşekküllerine ikrazı 880 milyon lirayı bulmuştu. Sandığın bu ikrazları resmî sektörün ihtiyacına kâfi gelmediği için, Sandık ayrıca % 5 faizli ve devlet tahvilâtı statüsünü haiz tahviller çıkarmaktadır. 1958 sonunda Sandığın böylece çıkardığı tahvillerin

kiymeti 187 milyon lirayı bulmuş idi. Bu tahvillerden şahıslar tarafından satın alınan miktar, yukarıda izah edilen sebeplere binaen çok cüz'î olduğu için, kısmı küllisi bankalar tarafından, istiyerek veya istemiyerek, satın alınmıştır. Sandık tahvillerinin, 4 Ağustos kararlarında ticarî bankalar plâsmanları için kabul edilen plâfondan istisna edilmiş olmaları bu muameleyi ayrıca kolaylaştırmaktadır.

Sandığın Müdürü, yaptığı basın toplantısında, hâlen Sandığın kontrolü altında bulunan meblâğın 2 milyar 662 milyonu bulunduğunu açıklamıştır. 1958 sonunda 1 milyar 624 milyon lira olan bu meblâğ, şu halde, bir buçuk sene zarfında, bir milyar lira artmıştır. Artışın kaynağı, o tarihten itibaren mevduatta vukubulan bir milyar liralık yükseliş ile, o zamandanberi Sandıkça çıkarılmış olan tahviller olsa gerek. Fakat anlaşılıyor ki resmî sektörün finansman ihti-

yacı bir türlü doymak bilmiyor. Gittikçe artan ihtiyaçları karşılayabilmek için de Sandık, 100 milyon liralık yeni tahvil ihracına girişiyor. Bu yeni tahvillerin alıcılarının kim olacağını tahmin etmek için kendini yormaya lüzum yoktur. Bunlar, şu veya bu şekilde, ticarî bankalar ve belki de kısmen Emekli Sandığı ve İşçi Sigortaları Kurumu gibi müesseselere satılacaktır. Neticede, bankaların Merkez Bankası nezdinde yeniden reeskont taleplerinde bulunmaları muhtemeldir. Eskidenberi işletilmekte olan emisyon mekanizması, hâlen dolambaçlı bir şekilde olsa da, işlemeğe devam etmektedir.

Dâvacı ve Hâkim D. P. Grubu

Memlekette bir seçim söylentilerinin dolaşmağa başladığı günlerden beri, Cumhuriyet Halk Partisi hazırlıklarına

başlamış ve bunun tabii ve normal bir şekli olarak parti kongrelerinde Genel Başkan İnönü'nün konuşması kararlaştırılmıştı. Bu cümleden olmak üzere İsmet İnönü'nün Kayseri seyahati müessif hâdiselere sebep olmuş ve memleketimizde sadece İsmet İnönü için seyahat hürriyetinin tahdit edilmesi arzulanmış endişesi uyanmaktadır. Böyle bir hava içerisinde ve Kayseri olaylarını müteakip derhal toplantıya davet edilen D.P. Meclis Grubu, üst üste yaptığı iki toplantı sonunda neşrettiği tebliğlerle, «C. H. Partisinin yıkıcı, gayrimeşrû ve kanun dışı faaliyetlerinden...» dolayı Meclis Tahkikatı açılmasına karar verildiğini umumî efkâra bildirdi.

Her iki tebliğden anlaşıldığına göre, Meclis İç Tüzüğü'nün 177 nci maddesine göre C. H. Partisi hakkında Meclis Tahkikatı açılacaktır. Filhakika 177 nci madde aynen şöyledir: «Meclis, bir mad-

YIRMİNCİ YILDÖNÜMÜNDE

KÖY ENSTİTÜLERİ

MAHMUT MAKAL

Köy Enstitülerimizin kurulmasını sağlayan kanun, B. M. Meclisinden çakalı yirmi yıl oluyor. Bu 17 Nisanda Türk köylüsünün eğitim yoluyla canlanması için emek vermiş olan eğitimci topluluğuyla birlikte ulusumuz, bu kuruluşun yirminci yılını gönülden kutlayacaktır... 17 Nisanı bir kurtuluşun başlangıcı saymak yerinde olur. Sekiz yüz sene, el sürülmeden, çiçeğini açıp tohumunu dibine döken, bahardan bahara görünen bir ot gibi kendi hâline bırakılmış olan Türk köylü toplumunun gerçekten uyandırılmasını sağlayacak olan hamleler, 17 Nisan 1940'da çıkan 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanununun kabulü ile başlamıştır. Atatürk'ün telkinleriyle 1937'de Eğitim Bakanı Saffet Arıkan zamanında açılan «Köy Öğretmen Okulları ve Eğitim Kursları», 1940'da çıkan kanunla Köy Enstitüleri hâline getirilerek, karanlıkları aydınlatacak irfan yuvaları olmuşlardır...

Bu kurumların yirminci yıldönümünde, bu davaya gönül vermiş, köyün eğitim meselesi çözülmeden hiçbir derdinin halledilemeyeceğine inanmış olan devrin Cumhurbaşkanı, Eğitim Bakanı ve İlköğretim Genel Müdürünü anmak gerekir. İkinci Dünya Savaşı'nın bütün baskılarına, yarattığı yoksunluklara rağmen dâva yürütülmüş, sistemli ve hızlı bir şekilde 22 köy enstitüsü açılmış, mutlu bir geleceğin tatlı sıkıntısına ulusça katlanılarak köyler hızla okula kavuşmaya başlamıştır. İlkokulu bitiren köy çocukları enstitülere alınıp kitleler hâlinde, köy okullarına öğretmen yetiştirilmişlerdir. Dâva baştan sağlam tutulmuş, okul yapınının ve enstitülerde ülkücü öğretmen yetiştirilmesinin hiçbir suretle aksatılmaması için bizzat Cumhurbaşkanı geceyi gündüze katarak uğraşmış, ilköğretim dâvasının insan olma dâvası olduğuna ulusu inandırmaya çalışmıştır...

Bu dâvaya çelme takmak isteyenler, her zaman olduğu gibi aydın geçinenlerimiz ve çıkarlarından korkan toprak ağaları arasından çıkmıştır. Bu zihniyetin hortladığı sıralarda çok partili hayata da girmiş bulunmamız yüzünden, verimli olarak altı yıl yürütülen bu seferberlik, hızını kaybetmiştir. Sonra da, cahil halk kitlesinin temiz duygularını istismar ederek, bu yepyeni, tertemiz kuruluşu karalamışlar, bu sağlam tutumu bozmuşlar-

dır. Aydın karaları ve toprak ağalarından sonra pusuda bekleyen yobaz zihniyet de işe karışınca meselenin iler tutar yeri kalmamıştır. Sonuç olarak, yırtılan gene Türk köylüsünün yakası olmuş, onun bir asır daha geri kalmasına bile bile göz yumulmuştur.

Kişiler geçicidir, iktidarlar geçicidir. Kalacak olan iyi fikirler, memlekete yapılan iyi hizmetlerdir. Köy Enstitüleri fikrinin ve Türk köylüsünün eğitilmesi için yapılmış olan çalışmaların, aradan geçen on beş yıllık kayıptan ve olup bitenlerin durulmasından sonra yeniden önem kazanması bu gerçeği bir kere daha gözlerimizin önüne getirmiştir. Geçen devre içinde Köy Enstitüleri fikri, yalnız içerde değil, Doğu'da, Batı'da da imtihan vermiştir. Her yerde, geri kalmış ulusların kurtuluşu için sahik verilmiş, birçok ülkelerde benzerleri kurulmuştur. Şimdilerde, biz çıkmaza girmiş, eğitim dâvamızı kurtarmak için, bir inat uğruna bu gerçek kurtuluş yoluna yüz çevirirken ve geçici birtakım tedbirler peşinde - o da gösteriş olsun diye -, koşarken, Köy Enstitülerinin kuruluşuna katılmış Türk uzmanların önderliğiyle Doğu ülkeleri «Türk icadı» enstitüler kurmaktadır.

Eğitim Bakanlığınca köy okulları yapımında eski tutumun benimsenmeye başlandığını görüyoruz. Meselenin temeli olan bol ve ülkücü öğretmen yetiştirme dâvasının, yani Köy Enstitüleri sisteminin de benimsendiğini birgün görürsek, geleceğimiz için en iyi davranışın gösterildiğine inanmış olacağız. Bunu bugünkü iktidar yapmayabilir. Belki yarınki de yapmaz ama, biliniyor ki, bu dâvayı halletmeyen her iktidar, ulusuna yapabileceği en büyük hizmeti unutmus, ya da bilerek yapmamış sayılacaktır. Çünkü, ilköğretim konusunda amacına varamamış bir ülkede, istihsalin artmasını, tekniğin gelişmesini, ulusun kaynaşmış ve düzenli bir toplum hâline gelmesini beklemek hayaldir.

Köy Enstitülerinin anlamı bunun için geniş, bunun için büyüktür. Yirminci yıldönümünde üzüntümüz bunun için sonsuzdur...

de hakkında re'sen malûmat edinmek isterse bir tahkikat encümeni teşkil edilir veyahut mevcut encümenlerden biri bu vazife ile mükellef olur.

Bu kabil tahkikatın icrasını âza veyahut bir encümen teklif edilebilir.»

Demek oluyor ki, bu maddenin sarahati karşısında «bir âza veyahut bir encümen» C. H. Partisinin faaliyetleri hakkında Meclis Tahkikatı açılmasını talep edebilecektir. Fakat D. Parti Meclis Grubu değil.

Bu noktayı bir kere tesbit ettikten sonra, D. Parti grup tebliğinde zikredilmiş olan noktalar üzerinde sıra ile durmak isteriz. Tebliğde, üzerinde dikkatle durulan ve üç ayrı sıfatla vasıflandırılan faaliyetlerden bahsedilmektedir: yıkıcı, gayrimeşrû ve kanun dışı... Bu üç sıfatla iddia edilmektedir ki, C. H. Partisi kanunları asla nazarı itibare almadan faaliyet göstermektedir. Eğer bu partinin faaliyetlerinde böyle bir aksaklık müşahade ediliyorsa, bu takdirde, Millet Partisi hakkında müracaat edilen usûle uygun olarak, Cemiyetler Kanunu ve Medenî Kanunun mahsus hükümleri gereğince, bu parti mahkemeye verilmeli, faaliyetinin gayrikanunî olup olmadığı hâkim önünde ve açık celsede tetkik edilmeli ve karara bağlanmalıdır. Bu yol tercih edilmediğine ve meselenin Meclise bir grup kararına müsteniden getirilmek istenilmesi de açıkça gösteriyor ki, C. H. Partisinin Anayasaya müstenit olan faaliyetleri, grup kararı ile değerlendirilmek istenilmektedir.

Bilhassa grup tebliğinde dikkat nazarını çeken, tebliğin uslubudur. Tebliğde, açılmasına karar verilen tahkikatın ne şekilde bir karara bağlanacağı da ayrıca bildirilmektedir. Zira tebliğde, peşin peşin şu hüküm verilmektedir: «C. H. Partisinin yıkıcı, gayrimeşrû ve kanun dışı faaliyetlerinden...» dolayı tahkikat açılacaktır. Böyle bir hükme varıldığına göre, artık tahkikata da lüzum yoktur. Madem ki D. P. Grubu, C. Halk Partisinin yıkıcı, gayrimeşrû ve kanun dışı faaliyette bulunduğunu tesbit etmiştir, artık tahkikata ne lüzum var? Öyle anlaşılıyor ki, D. Parti Grubunun vermiş olduğu peşin kararı, Meclise de tasdik ve tasvip ettirmek istenilmektedir. Hem dâvacı ve hem de hâkim olan D. Parti Mahkemesinden sâdir olan kararın ne dereceye kadar adâlete uygun olacağı münakaşa dahi edilemez.

Ancak bu tahkikat hiç de faydasız

değildir. Zira bu tahkikatın seyri esnasında ve Meclisteki münakaşaların cereyanı sırasında, Halk Partisinin yıkıcı gayri meşrû ve kanun dışı olduğu iddia edilen faaliyetlerinin, D. P. idaresi tarafından nasıl tertiplendiği de ortaya çıkacak ve asıl mes'uller tesbit edilmiş olacaktır.

Ücretli Yıllık İzinler

1950 seçimlerine gitmeden önce ücretli yıllık izin müessesesinin tesisi için hükümet bazı hazırlıklar yapmış ve bir tasarı Büyük Millet Meclisine sunulmuş idi. Araya seçimler girdi ve bu tasarı kadim olmuştu. 1954 yılında seçimlere takaddüm eden aylarda gene bir ücretli yıllık izin tasarısı Büyük Millet Meclisi Umumî Hey'etine kadar gelmiş, fakat müzakere olunamadan yeni seçimlere gitme kararı verilmişti. 1957 seçimlerinden önce de başka bir hükümet tasarısı Mecliste bulunuyordu. O tasarı da aynı akıbete uğradı. Bundan bir müddet önce Hükümet, C.H.P., ve bazı D.P. milletvekilleri Büyük Millet Meclisine ayrı ayrı birer tasarı sunmuşlardı. Bu tasarıların da aynı akıbete mâruz kalacakları endişesi hâkimdi. Fakat komisyonlarda birleştirilmiş olan bu tasarılar birkaç gün önce kanunlaştılar. Bu suretle 1950 yılındanberi muhtelif talih-sizliklere mâruz kalmış olan bu müessese şimdi gerçekleşmiş bulunuyor. Siyasî partiler bu mevzuda birbirinden pek farklı düşünmemektedirler. Yıllık izin müddeti yeni kanuna göre işçinin kıdemine nazaran 12-24 gün arasında değişmektedir. Bu, milletlerarası bakımdan da oldukça yüksek sayılabilecek bir normdur.

Şüphesiz yıllık ücretli izinlerin sosyal faydaları üzerinde herkes mutabıktır. Herkes gibi işçiler de yılda birkaç hafta dinlenmek ihtiyacı ve zarureti içindedirler. Devamlı ve dinlenmeye, düşünmeye, sarfolunan enerjiyi yeniden iktisaba imkân vermeyen çalışmalar, millî bir servet olan işgücünün israfı mânasını taşır. Bir işletme içinde işçi ve işveren münasebetlerinin normal bir çerçeveye içinde cereyan edebilmesi her şeyden önce bazı sosyal hakların önceden tanınmış olmasına bağlıdır. Ücretli yıllık izinler de bu sosyal haklardan biridir.

Mesele iktisadî bakımdan münakaşa olunabilir. Bir kısım iktisatçılar ücretli

yıllık işçilerin fiyatlara tesir edebileceğini ve bugünkü konjonktür içinde zamansız sayılabileceğini, sermaye terakümüne menfi tesiri olabileceğini ileri sürerlerdir. Bunlar doğru olsa bile ücretli yıllık izinlerin işverenlere altından kalkamayacakları bir yük tahmil edeceğini zannetmiyoruz. Bizce mühim olan noktalar başka yönlerde toplanmaktadır.

Yıllık ücretli izinler de yalnız İş Kanununa tâbi olan işyerlerinde çalışan işçilere tatbik olunacaktır. Halbuki bugünkü şekli ile İş Kanunu mahdut bir tatbik sahasına mâliktir. Bütün sosyal mevzuatımızda olduğu gibi burada da sunî bir tefrik yapılmıştır. İş Kanunu kapsamı içine girmeyen işçiler bu kanunun getirmiş olduğu yeni müesseseden faydalanamayacaklardır. Bu sosyal ve ekonomik bir haksızlıktır. Diğer taraftan bu kanun ayrıca rekabet eşitliği şartını da İş Kanununa tâbi işverenler aleyhine ağırlaştırmıştır. Bu gibi sosyal müesseselerden vazgeçilemeyeceğine göre sosyal kanunlarımızın tatbik sahaslarını yeniden ele almak zarureti git-tikçe daha bâriz bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan bugünkü istihdam seviyesi karşısında ücretli yıllık izinlerin maliyetinin işverenler tarafından ücretlere intikal ettirilip ettirilemeyeceği konusu üzerinde ayrıca durmak gerekir. Bize öyle geliyor ki lüzumlu tedbirlerle tamamlanmadığı takdirde ücretli yıllık izinlerin yükü, hususiyetle, kalifiye olmayan işçilerin ücret seviyelerinin düşmesine yol açabilir. Bu vasıftaki işçilerin yekûn hacmi böyle bir neticeye varılmasına müsaittir.

Güney Afrikada Şiddet

20 Mart tarihinde Güney Afrika'da Sharpeville şehrinde polis kuvvetleri, (prass laws) tâbir edilen ve zencilerin hüviyet ve hareketlerini tesbit eden geçiş kartları sistemine karşı gösteride bulunan bir zenci kütlesine karşı ateş açmış ve 72 insanın ölümüne, 100'den fazla insanın yaralanmasına sebebiyet vermişti. O tarihten itibaren Güney Afrika Devletinde huzur ve sükûn namına birşey kalmamış, şiddet tedbirleri, gösteriler ve grevler birbirini takip etmiş ve nihayet geçen gün, Başvekil bir suikaste mâruz kalmıştır.

Aslında bu olaylar, Güney Afrika Hükümetinin yıllardır takip ettiği ve gittikçe sıkılaştırdığı «apartheid» (ayrı

yaşama) politikasının nihayet zenci halk kütelleri arasında uyandırdığı aksülâmelin neticesidir. Güney Afrika Devletinde Hollanda ve İngiliz aslından üç milyon beyaz ahali ile beraber (renkli) tâbir edilen ve ekseriyeti Afrikalı olup bir kısmı Asyalı olan onbir milyonluk bir nüfus yaşamaktadır. Mesele, renk ve ırk itibarıyla farklı olan bu iki grubun sulh ve sükûn içinde yanyana yaşayıp yaşayamayacağıdır.

Hâlen Güney Afrika'da iktidarda bulunan Nasyonalist Partinin felsefesi (apartheid) felsefesidir. Bu felsefeye göre, farklı ırklardan olan kimseler hiçbir zaman beraber yaşayamaz. Bu bir bakıma Allahın bir kanunu gibidir. Avrupalı ırkından olan beyazlar renklilerden ayrı yaşamalı ve gelişmelidir. Voerwerd'in Başvekilliği altında Nasyonalist hükûmet çeşitli tedbirlerle bu felsefeyi gerçekleştirmeğe çalışmaktadır. Bu arada Güney Afrika Devleti içinde bulunan Bantustan eyaleti Afrikalılara tahsis edilmiş ve Afrikalıların buraya toplanmasına çalışılmıştır. Nasyonalist hükûmetin ifadesine göre, ileride Bantustan muhtar bir eyalet olacaktır. Saniyen tahsil esnasında ırkların ayrılmasına çalışılmıştır. Bu arada, beyazların çoğunlukta bulunduğu mevcut üniversitelere renklilerin alınmaması kararlaştırılmıştır. Renkliler için ayrı renkli üniversiteler kurulacaktır. Nihayet Johannesburg, Capetown ve Durban gibi büyük şehirlerin içinde veya yanında yaşayan ve buralarda maden ile sanayi müesseselerinin emek gücünün mühim bir kısmını teşkil eden zenciler hakkında (geçiş kartları) tedbirleri alınmıştır. Bunlar ancak muayyen yerlerde ikamet edebilmekte ve hareketleri kartlar vasıtasıyla kontrol edilmektedir.

Apartheid politikası ile ilgili iki mesele vardır : Felsefenin doğru olup olmaması meselesi ve bu politikanın tatbik kabiliyetini haiz olup olmaması meselesi. Irkların ayrı yaşamaları lâzımgeldiğine dair ilâhî bir kanunun mevcud olduğuna dair görüşü reddederiz. Hiçbir dinin bu tarzda bir tefsire müsait olmadığı kanaatindeyiz. Güney Afrika liderlerinin ve onları takip eden beyazların samimî olarak böyle ilâhî bir kanunun mevcudiyetine inanıp inanmadıklarını da bilmiyoruz.

İnansalar dahi, 20 nci asırda çeşitli ırkların toplu olarak yaşadığı Güney Afrika'da bu politikayı nasıl tatbik edebileceklerdir? Son zamanlarda görül-

düğü gibi, bu politikayı tatbik etmek için devamlı baskı ve şiddet yoluna başvurılmaktan başka çare yoktur. Güney Afrika'da renkli çoğunluk silâhsızdır ve her bakımdan beyaz azınlığa nazaran kudretsizdir. Çoğunluğu, azınlığa nazaran farklı bir statüye tâbi tutabilmek, insan hak ve hürriyetlerinden mahrum etmek, ancak ve ancak silâh zoru ile, öldürerek, korkutarak mümkün olabilir.

Bu şiddet politikasını ilelebet gittikçe artan ölçüde tatbik etmek mümkün müdür? Dahilde ve hariçte gittikçe büyümesi mukadder olan aksülâmele karşı bu yola girişen bir hükûmet tutunabilir mi? Kanaatimizce buna imkân yoktur ve Güney Afrika Hükûmeti hâlen şiddet yolu ile tatbik etmeğe çalıştığı «apartheid» politikasından vazgeçecek veya yerini başka bir politika takip eden bir hükûmete terketmek zorunda kalacaktır. Son zamanlarda Güney Afrika'da «Progressist» namı altında, beyaz ırka mensup olanlar tarafından yeni bir siyasî partinin kurulmuş olması ve bu partinin ırk farklarını reddetmesi çok manidardır. Ayrıca Güney Afrika Başvekiline karşı son suikast teşebbüsünün bir renkli değil, bir beyaz tarafından yapılmış olması çok şayanı dikkattir.

Hindistan Plânlamasında Gelişmeler

Hindistan'ın ikinci beş yıllık plânı 1961'de nihayet bulacaktır. Hâlen üçüncü beş yıllık plân hazırlanmakta ve bu mevzuda tartışmalar cereyan etmektedir. İngiliz «Economist» dergisi, 26 Mart tarihli nüshasında beş yıllık plânlanmanın neticeleri ile üçüncü beş yıllık plân hakkında hususî bir ilâve neşretmiştir. Hindistan'daki meseleler, daha büyük mikyasta olmakla beraber, birçok bakımdan Türkiye'deki meselelere benzemektedir. Ayrıca, Hindistan, Türkiye'nin henüz yapamadığını yapmaya muvafak olmuş, yani ekonomik gelişmesini tanzim maksadiyle plânlama yolunu tatbik etmiştir. Bu itibarla, Economist dergisinde Hindistan hakkında çıkan tahlillerin kısa bir özetini yapmayı faydalı buluyoruz.

Bütün iktisaden geri kalmış memleketlerde olduğu gibi, Hindistan'ın karşılaştığı başlıca mesele, ekonomisini, kendi kendine büyür hâle getirmektir.

Diğer bir deyişle. Amerikalı iktisatçı Rostow'un bir cümlesini kullanarak, ekonomiyi durgun vaziyetinden çıkarak, büyüme safhasına geçmesi için sıçramasını temin etmektir. Hindistan henüz bu safhaya erişmiş değildir. Rostow'un tahliline nazaran, durgun geri kalmış ekonomilerde yatırımın millî gelire nispeti % 5 civarındadır. Bu nispet, varılmış olan millî gelir seviyesini ancak muhafazaya kifayet eder. Kendi kendini besleyen bir büyüme safhasına girmek için yatırımın millî gelire nispeti % 15'e çıkarılmalıdır. Bu nispet elde edildiği takdirde ve sermaye ile istihsal arasındaki katsayının 3/1 olduğu farzedildiği takdirde, her sene yapılan yatırım neticesinde reel millî gelirde senelik artış nispeti % 5 olacaktır. O zaman ekonomi büyüme safhasına girmiş olur.

Hindistan'da birinci beş yıllık plânın tatbik edildiği ilk senede (1951), yatırımın millî gelire nispeti % 4,9 idi, yani geri kalmış ekonomilerde mutad olan nispete çok yakın idi. Birinci beş yıllık plân neticesinde beş yıl zarfında millî gelir % 18 artmış, diğer bir deyişle yıllık artış nispeti % 3,6 olmuştur. Ancak bu neticelerde, iki sene üstüste iklim şartlarının fevkalâde müsait olması dolayısıyla ziraî istihsaldeki anormal artışların büyük hissesi bulunduğu kaydedilmelidir. Birinci plânın uyandırdığı nikbinlik havası içinde ikinci plânın hedefleri tâyin edilmiş ve 1956-1961 devresinde resmî ve hususî sektörde yatırım plânları millî geliri bu devre zarfında % 25 nispetinde yükseltecek şekilde hazırlanmıştır. Fakat ikinci plânın tatbiki esnasında hâdiselerin üç noktada, başta umulduğu şekilde cereyan etmediği görülmüştür.

Fiilî nüfus artışı tahminlerini üzerinde seyrederek yılda % 2 nispetini bulmuştur. Saniyen millî müdafaaya ayrılması icabeden kaynaklar tahminlerin fevkinde olmuştur. Nihayet, birinci plân esnasındaki müsait iklim şartları teker-rür etmemiş, ziraî istihsaldeki artışlar tahminlerin altında seyretmiştir.

Neticede, bilhassa âmme sektöründeki yatırım programlarını tahakkuk ettirmek mümkün olmamış, enflasyoncu usullere müracaat zarureti hâsıl olmuş ve fiyatların seviyesi yükselmiştir. 1957 senesinde dış tediyelerde buhran baş göstermiş ve Hindistan 300 milyon sterlinlik döviz ihtiyatlarından mühim bir kısmını sarfetmek zorunda kalmıştır. 1958 ve 1959 senelerinde Amerika, İngiltere, Almanya ve Japonya Hindista-

na 125 milyon sterlinlik yardımlarda bulunarak döviz buhranının bertaraf edilmesini mümkün kılmışlardır. Bu çetli hâdiselerin tesiri altında olarak, ikinci beş yıllık plân zarfında tamamlanacak olan reel yatırım hacminin, ilk tahminin %15-20 altında bulunacağı hesabedilmektedir.

1961-66 arasında tatbik edilecek üçüncü plânın ana hatları açıklanmış bulunmaktadır. Bu plânın hedefi milli geliri beş senede % 30 nispetinde yükseltmek olacaktır. Diğer bir deyişle milli gelirden senede % 6 gibi yüksek bir artış haddi elde edilmek istenmektedir. Yatırımın milli gelire ortalama nispetinin % 14 civarında olacağı hesaplanmıştır. Gerek yatırım hacmi, gerek milli gelir artışı tahakkuk ettirilirse, Hindis-

tan, önümüzdeki beş yıl zarfında, «kendini büyüme» safhasına sıçramış olacaktır. İstihsalde en yüksek priorite-ler, ziraata, çelik endüstrisi, makine sanayii ve petrol endüstrisi ile ilgilidir. Çelik istihsalinin 7,5 milyon tona çıkarılması derpiş edilmiştir.

Üçüncü plânın muvaffakiyeti büyük ölçüde dış yardım ve kredilerin hacmine bağlıdır. Beş yıl zarfında elde edilmesi icabeden dış yardımın 1800 milyon sterlinge varacağı tahmin ediliyor. Bu miktar elde edilemez ise, Hindistan Hükümeti dahilî tasarrufu seferber etmek için sert tedbirlere başvurmak zorunda kalacaktır. Bunların, şimdiye kadar muhafaza edilmiş olan demokrasi rejimi üzerinde menfi tesirler iera etmesinden korkulabilir.

İnşaat Teknikerlerinin Protestoları

Şevki VANLI

Martın başında İmar Kanununun, teknik elemanların selâhiyetlerini ele alan 14. maddesiyle ilgili bir talimatname yürürlüğe girdi. Arkasından da gazeteler «tekniker» unvanı verilen gece kursu öğrencilerinin sessiz yürüyüşleri ve yine protesto mahiyetinde konuşmalarını neşrettiler. Basın bu işle ilgilendi! Bu ilginin hangi bilgiye dayandığını kestirmek güç. Çünkü bu gürültüleri doğuran meselenin esaslarını bilen pek az kişi var. Bunun için bu konuyu biraz aydınlatmak ihtiyacını duydum.

Türkiye'de, elli yıl öncesine kadar yapılarımızı, geleneklerin yetiştirdiği kalfalar ve verilerle kuruyorduk. Yeni malzemelerin icadı ve teknikteki gelişmeler ve değişen hayat şartları, büyük bir iki şehrimizde ihtiyaçları hissettirirken, hemen hemen hiçbir mimar ve inşaat mühendisimiz yoktu. Meydan azınlık kalfalarına kalmış ve meselâ Beyoğlu gibi ne olduğu bilinmez yapılar yapılmıştır. İlk Cihan Savaşı sonrasında gerek halk, gerekse devletin ihtiyacı daha da gelişmiş olarak ortaya çıkmıştır. Devrin ihtiyaçlarına göre yetişmiş teknik elemanların yokluğunda, zamanın hayat şartlarını, yeni malzeme ve tekniğini kavramalarına imkân olmayan kalfalar mütemadiyen inşa ettiler. Bu sırada yetişmeye başlayan mimar ve mühendisler, toplumdaki yerlerini bulamıyor, pasif resmî vazifelere getiriliyordu.

Halk ta alışmamış olduğu bu insanlardan çekiniyor, nasıl hukukî dâvaları için pratisyenleri, hastalıkları için tavsiyeleri tercih ediyor, dişini berbere çektiyorsa, yapısı için de kalfaya başvuruyordu... Zamanla durum değişmeye başladı, bugünün şartlarına göre yetişmiş kimseler ihtisas kollarında çoğalmaya ve halk da menfaatlerinin tanziminde onları tercih etmeye başladı. Buna paralel olarak da devlet ve kanun yapıcı merciler, âmmenin menfaatleri bakımından vazifeleri olan faydalı nizamları koymaya başladılar. Her medenî memlekette olduğu gibi, gerek halk, gerekse meslek sahiplerinden gelecek yanlış hareketleri önlemek, buna mâni olmak kanunların mevue diyet sebepleridir. İşte İmar Kanunu ve onun 14. maddesine dayanan talimatnamenin bir cephesi budur.

İkinci cephesi ise, günümüzün yapı politikası ve vazife bölümüdür. Yapı politikasının gayesi, insanları en yüksek sayıda ve seviyede rahat ettirmek ve mes'ut etmektir. Yani iktisadî, sosyal ve kültürel meseleleri en iyi ve insanî şekilde halletmektir. Bu meselelere paralel olarak bir ihtisas iştirâki nizamı kurulmuştur. Bu nizamda ilk plânda «bölge plâncısı» gelmektedir. Bu plâncı, bir müşterek çalışmayı temsil etmekte, iktisatçı, doktor, ziraatçı, şehirci ve bunun gibi bu iş için özel olarak yetişmiş, çemberi gittikçe genişlemeye giden

bir grup mütehasısın çalışmasını ifade etmektedir. Bölge plâncısı, bir memleketin her kısmını iktisadî, sosyal ve kültürel bakımlardan inceler, hesaplar ve sonra da plânlar yapar. Bu plânlarla o memleketin neresi ne gibi faaliyet gösterecektir, bunun için ne gibi tedbirler alıp, müdahalelerde bulunmak ve o yeri civarı ve bir bütün içinde tanzim ederek irtibatlarını kurmak istenmektedir. Kabataslak çizdiğimiz, bu çok önemli programcılığı, şehirciler takibeder. Onlar da şehirleri, kasabaları ve hattâ köyleri, yukarıda temas edilen aynı esaslardan inceler, hesaplar ve plânlar. Bu işte fevkalâde çalışmalar istiyen bir sahâdır. Roma şehrinin plânlaması için yapılan çalışmaları örnek olarak alalım. Roma'nın ilk plânlaması 1930 da başlamış, oniki yılda bitirilmek ve on yılda tatbik edilmek üzere yapılmıştı. İkinci Cihan Harbinden sonra 1952 de tekrar ele alınmasına karar verilmiş ve 1954'te çalışmalara başlanmıştır. Bu işle ilgilenen organları sıralıyalım: bu işi fiilen yapan büro, 8 mütehasıs şehirciden meydana gelen müşavere heyeti, belediye imar idare heyeti, ve ilgili bütün müesseselerin temsil edildikleri takriben 90 kişilik büyük heyet. Altı senedenberi yapılan çalışmalar daha neticelenmemiştir.

Böyle ağır, ciddi ve masraflı emeklerin, hakikat haline gelmesi mimarlar ve mühendislerle kalmaktadır. Onlar, tek tek işleri plânlarlar, hesaplarlar ve üst murakabe görevini yaparlar. Hiçbir medenî memlekette bu birbirini tamamlayan üç kademeli işe, bölge plâncısı, şehir plâncısı, yapı plâncısından başka hiç kimse müdahale etmez ve kanunlar, nizamlar ettirmezler. Böyle bir manzume ne idarî âmirler, ne halk müesseseleri, ne de başkası dahil değildir.

Yapı işinin inşaat safhasında da yine çok önemli bir kademe vardır. Bu kademe mimar ve mühendislerle başlar. Yani bir evvelkinin devamı ve tamamıdır. Bu meslek adamlarının mesailerinin, memleket işlerinin görülmesinde âzami yerimin temin edilmesi için, onlara birer yardımcı verilir, bu yardımcı şantiyeyi onlar adına murakabe eder. Bizde, bu iş için okutulmuş teknik elemanların adına tekniker denmektedir. Şantiyede kalfa da, bedenen çalışan ustaların ve işçilerin murakabesini yapar. Bu düzen, en az güç ve para ile, en çok ve en iyi neticenin alınması için kayıtsız ve şartsız kurulmalıdır. Düzen

aksıyacak herhangi bir kol, diğerlerinin çalışmalarını aksatacaktır.

Bugün Türkiye'deki mimarlar 1400'ü aşmış ve inşaatla ilgili mühendislerin sayısı ise 6.000 in üstündedir. Bu sayının rahatça yeterliği söylenemez. Yalnız nüfusumuzun 4/5 ünün kırkbin köye dağıldığını ve bu köylerin yapı meselesinin toplu plânlamalar ve mahallî iştirâklerle karşılanması lâzım geldiğini de hesaba katmamız gerekir. Meselâ 1450 mimarın 250 sini bu işlere tahsis edersek, şehirlerde her dört bin kişiye bir mimar düşmektedir. İleri bir memlekette de nisbet buna yakındır. Memleketimizde gerek yapıya olan şiddetli ihtiyaç, gerekse iş düzensizliğinden ötürü süregelen kayıplar, netice almamızı engellemektedir.

6500 mimar ve mühendis, herbirinin ortalama olarak altı inşaatla vazife al-

mış olsalar, herbir inşaat için ve her teknik kolda bir teknikere ihtiyaç olduğuna göre, Türkiye'nin tekniker eleman ihtiyacı otuz binin üstündedir. Durum böyle iken ve bugünkü tekniker sayısı, ihtiyacın 1/10 bile değilken, bu elemanlar yetiştirilme sebepleri ve formasyonlarının dışında iş ve selâhiyet istemektedirler.

Basın, en ağırbaşlı gazetelerine kadar, bu fen adamlarının mes'uliyetsiz ve gelişigüzel isteklerine vasıta olmaktadır. Meselenin ne âmme, ne de teknik düzen bakımından anlaşılammış olduğunu gösteren bu durum, memleket hesabına üzücüdür. Türkiye, ihtisaslaşmada geri kaldıkça, ihtisas yerini vermedikçe, iktisaden büyük kayıplar vermeye devam edecek; toplum meseleleri ortada kalacak, kültürümüz geriliyecektir.

tedbirler alınmak yoluna gidilmiştir. 14 Haziran 1948 tarih ve 5218 sayılı kanun Ankara Belediyesine, arsa ve arazi-sinden belli bir kısmını mesken yapacaklara 2490 sayılı kanun hükümlerine bağl olmaksızın ve muayyen şartlarla tahsis ve temlik yetkisi veriyordu. 5228 sayılı kanun ise bina yapımını teşvik maksadıyla bütün belediyelere aynı yetkiyi tanıdığı gibi, arsa ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla şehir ve kasabaların imar sınırları içindeki ve belli bir ihtiyaç ve maksada tahsis edilmemiş hazine ve özel idarelere ait arsaların istekleri hâlinde vergi değerleri üzerinden belediyelere devredileceğini âmir-dir. 11 Haziran 1949 tarih ve 5431 sayılı ruhsatsız yapıların yıktırılmasına ve 2290 sayılı kanununun 13 ncu maddesinin değiştirilmesine dair kanun gecekonduların belediye encümenleri kararı ile derhal yıktırılacaklarına dair ve ilgililer hakkında cezai müeyyideler vaz'etmiştir.

1950 yılına kadar ruhsatsız inşaatı, hususiyile gecekonduları hedef tutan bu kanunların tatbikatta büyük güçlüklerle karşılaştıkları ve tatbik imkâm bulamadıklarını geçmişteki tecrübeler açık olarak göstermiştir. Ne varki, mesken sıkıntısının başlangıcında bulunulması ve geniş ölçüde nüfus hareketlerinin var olmaması sebebiyle gecekondular mütevazi bir şekilde artmağa başlamış, ilgili belediyelerin yakın ilgisiyle de ekseri gecekondular mahalleleri âmme hizmetlerine kavuşmuş bulunmakta idi.

1950 yılında bütün memlekette 15-20.000 civarında olan gecekondular, bilhassa köylerden şehirlere vâki geniş ölçüde nüfus akınından dolayı mesken ihtiyacının sür'atle artması neticesi, mezkûr kanunî tedbirlere rağmen, yalnız büyük şehirlerde değil ve fakat küçük büyük bütün şehirlerimizde, yayılmağa başlamıştır. Bu hâl kanun vazını mevcut tedbirleri gözden geçirmeğe ve yeni tedbirler almağa zorlamıştır. 24 Temmuz 1953 tarih ve 6188 sayılı bina yapımını teşvik ve izinsiz yapılan binalar hakkında kanunun kabulü esnasında yalnız İstanbul, İzmir ve Ankara'daki mevcut gecekondular sayısı 48.300'e varmakta idi. 6188 sayılı kanunun gerekçesinde «Mesken buhranını halledecek malî imkânları sağlamak için bankalarımızın kredi imkânları müsait olmadığına göre idarî tedbirleri ön plâna almak zarureti doğmakta ve bu kanunla hem bina yapımını teşvik kanununun

İncelemeler

Gecekondular Karşısında Partilerin Tutumu

Özcan KAYA

Seçim mücadelesinin hızlandığı bu günlerde, büyük şehirlerimizin siyasi durumlarını tayin edecek olan gecekondular sâkinleri iki rakip partinin dikkatini üzerine çekmiş bulunmaktadır.

Devlet Vekili İzzet Akçal'ın gecekondular tapularının verilmesi hakkındaki beyanatına C.H.P. milletvekillerinden Hıfzı Oğuz Bekata ve Fethi Çelikbaş mukabele etmiş, buna Ankara Valisinin «Tapuların tevziyatını da baltalamak istiyorlar» şeklindeki cevabı takip etmiştir. Son olarak C.H.P. Liderinin İstanbul gecekondular mahallerini ziyaret etmesi ve gecekondularla, iktidara geldikleri zaman, birinci derecede Devlet hizmeti olarak meşgul olacaklarını belirtmesi bu meselenin önemini kamu oyu önüne sermiştir.

Fakat, Hıfzı Oğuz Bekata ile Hasan Tez'in 1 Mart 1960 tarihine kadar yapılan gecekondulara tapu verilmesini güden kanun teklifi vaziyeti karıştırmış ve gecekondular mevzuunda yeni bir safha yaratmıştır.

15 gün gibi kısa bir zamanda cereyan eden bu olaylar göstermiştir ki, ge-

cekondular sâkinleri sahip oldukları oyu sayısı ile, bilhassa büyük şehirlerimizde, siyasi baskı grupları hâline gelmişlerdir. Son günlerin olaylarına bu suretle işaret ettikten sonra iki büyük partinin bu mevzudaki tutumunu gözden geçirerek bazı neticelere varmağa çalışalım.

Memleketimizde gecekonduların yayılması hâdisesi D.P. iktidarı ile başlar. Bu yayılmada en büyük faktör hiç şüphesiz yok ki D.P. iktidarının ilk yıllarında takibine başladığı ziraî politika olmuştur. Buna bir de nüfusun evvelki yıllara nazaran 1950 yılından itibaren daha sür'atli artması ile çok sayıda göçmenin yurda girmesini ilâve etmek gerekir. Gerçekten, İkinci Dünya Harbinin tesiri ile yavaşlayan mesken inşaatı neticesinde İstanbul, Ankara, İzmir gibi merkezlerde bir taraftan mesken kiraları sür'atle yükselmeye başlamış, diğer taraftan da mevcut meskenlerde kalabalıklık nispeti yükselmiş, bu da kâfi gelmemeye başladığından mezkûr şehirler etrafında gecekondular artmağa başlamıştır. Mesken sıkıntısının kendini hissettirmeğe başladığı bu yıllarda bazı

noksan hükümleri tamamlanmakta ve hem de ruhsatsız binaların durumunu ıslâh etme tedbirleri belediyelere bir miktar malî külfet tahmil etmek suretiyle sağlanmış bulunmaktadır» denildiği üzere 5218 ve 5228 sayılı kanunlarda olduğu gibi gecekonduların meselesi genel mesken dâvası içinde ele alınmış ve fakat ağır kanunî hükümler vaz' etmek ve sıkı idarî tedbirlere başvurmak suretiyle hallolabileceği zehabına düşülmüştür.

6188 sayılı kanunun yürürlüğe girmesinden bu yana gecekonduların sür'atle yayılmaları bu kanunun 5218 ve 5228 sayılı kanunlar gibi tam bir muvaffakiyetsizliğe uğradığının ve tatbik kabiliyeti olmadığının açık bir delilidir. Nitekim, Ankara Vilâyeti ve Belediye Başkanlığı tarafından gecekondularla ilgili olarak 8 Temmuz 1959 tarihinde yayımlanan bir bildiri bu hususu açıkça ortaya koymaktadır. Bildiri, yayın tarihinden itibaren yapılacak gecekonduların derhal yıktırılacağını, 6188 sayılı kanundan istifade eden gecekonduların tapularının verilmesine aybey devam edileceğini, bu hususta sahte belge tanzim edenlerin şiddetle cezalandırılacağını ve Belediyenin İmar ve İskân Vekâleti ile birlikte gecekonduların inşaatını sıkı bir şekilde takip edeceğini belirtmekte idi. Gecekonduların nasıl halledileceğini ise şöyle ifade etmekte idi : «Bugünden itibaren meskene ihtiyacı olan vatandaşların Belediye veya doğrudan doğruya bana (yani Valiye) müracaat ederek kayıtlarını yaptırmaları vatandaşlarımızın menfaati icabıdır. Muhterem vatandaşlarımızın mesken ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla Belediye ve Hazineye ait olup da üzerinde gecekondular bulunmayan temiz arazi ve arsaların derhal parsellenmesine başlanacak ve bunlar ucuz ve dört taksitle hazırlanacak basit mesken plânları tatbik edilmek kaydıyla ihtiyaç sahiplerine derhal tevzi edilecektir».

Bildirinin yayın tarihinden bugüne kadar kaç kişinin Valiye müracaat ettiğini bilmiyoruz. Bildiğimiz birşey varsa o da, bildiriden bu yana Ankara'da asgarî 4000 gecekondunun inşa edildiğidir. Nitekim Ankara Valisinin son cevabından da açık olarak anlaşılacağı üzere bugün 6188 sayılı kanunun tatbikinden fiilen vazgeçilmiş bulunmaktadır.

Bugün bütün memlekette 200.000'den fazla gecekondular mevcut olup yılda en az 40.000 adet artmaktadır. 1953 yı-

linda gecekonduların sayısı 50.000 civarında olduğuna göre ve 6188 sayılı kanun 1953'den sonra inşa edilen gecekonduların yıktırılmasını âmir bulunduğuna göre 150.000'den fazla gecekondunun yıktırılması gerekmekte ve yıkım işini yerine getirmeyen belediye reis ve memurlarının 3 aydan 1 seneye kadar cezaî takibata uğramaları icap etmektedir. Ne varki, gecekondulara vücut veren çeşitli iktisadî ve sosyal saikleri nazara almadan ve gerekli hazırlıklar yapılmadan hazırlanan bu kanun da ölü bir kanun olarak doğmuş ve her türlü tatbik kabiliyetinden mahrum kalmıştır.

Hâl bu iken Devlet Bakanının yalnız İstanbul'da 60.000 gecekondunun tapusunun verileceğini beyan etmesi hukuken mümkün olmayacağı gibi bugünün şehircilik anlayışı ile de bağdaşmaz. Bu ilerde bir gün şehirlerimizin imarı bahis mevzuu olunca halli güç hukukî ve malî problemler ortaya çıkaracaktır. Kaldı ki, gecekonduların sâkinlerine tapularının verilmesi hiçbir şeyi halletmeyecektir. Bu demektir ki, gecekonduların sâkinleri ellerine tutuşturulacak birer kâğıt parçası ile mukadderatları ile başbaşa bırakılmış olacaktırlar. Bundan başka Devlet Bakanının gecekonduların artmasını iktisadî refahla izaha kalkması ne iktisadî, ne de sosyal görüşle kabili telif değildir.

Gecekonduların sâkinlerinin içinde buldukları şartların ağırlığını ve bunun memleket için yarattığı ve yaratacağı iktisadî ve sosyal güçlükleri takdir eden İnönü durumu mahallinde tetkik ederek bu dâvanın müstakbel C.H.P. iktidarı için ifade ettiği mânâyı «Gecekondular ve mesken dâvasıyla birinci derecede meşgulüz... İktidara geldiğimizde dâvalarınız mutlaka halledilecektir...» şeklinde belirtmiştir.

Kanaatimizce C.H.P. milletvekilleri İnönü'nün beyanatı ile yetinselerdi veya C.H.P. iktidara geçtiği zaman takip edeceği mesken politikasını umumî efkârâ izah ve bir program taahhüt etselerdi bizim burada söyleyecek pek fazla birşeyimiz olmazdı. Bize öyle geliyor ki, Bekata ile Tez'in kanun teklifi herşeyden önce bizzat İnönü'nün beyanatı ile tezat hâline düşmektedir. Bugün gecekonduların tapularının verilmesi gecekonduların dâvasının hâlline faydalı olmak şöyle dursun, bilâkis bunu bir çıkmaza doğru sürükleyecektir. Diyelim ki, 1 Mart 1960 tarihine kadar inşa edilen gecekondulara tapularını verdik, bu tarihten sonra yapılanların durumu ne

olacaktır? Her yıl yeni bir kanun çıkararak gecekondulara tapu vermek yoluna mı gidilecektir? Bize bunlar çıkar yol değildir. Bugün memleketimiz iki şıktan birini seçmek zorundadır : 1 — Gecekonduların inşaatını serbest bırakmak. Bu suretle birtakım tereddütler ortadan kalkacak, dolayısıyla malzeme zayıflığının ve emek israfının önüne geçilmiş olacak ve yapılmış gecekondular da eskilerine nazaran daha sıhhi ve daha iyi malzemedir yapılmış olacaktır ki her hâli ile bu durum Bekata'nın teklifinden daha iyi neticeler doğuracaktır; 2 — Devlet mesken inşaatını hususiyetle gecekonduların tasfiyesini bir âmme hizmeti olarak ele alacak, hazırlanacak kısa ve uzun vâdeli mesken inşaat programlarıyla bu davayı hâl yoluna koyacaktır. Bu da ancak Devletin umumî, iktisadî ve malî plânlar hazırlamasına ve bu plânlar için de hangi kaynakların mesken yatırımlarına gideceğini evelden tâyin etmesine bağlıdır.

Bugün memleketimiz medenî bir cemiyet olarak ikinci şıkkı tercih etmek zorundadır. Şu hususu da gözden uzak tutmamak icabeder ki, bugünkü iktisadî ve malî şartlar altında memleketimizde gecekonduların mahallerinin tasfiyesi hiç olmazsa kısa müddetler içinde hemen hemen imkânsızdır. Şehirlerimizdeki sür'atli nüfus artışı, yatırımların, hususiyetle mesken yatırımlarının kıfayetsizliği karşısında değil, gecekonduların mahallerinin tasfiyesi, fakat yeni gecekonduların inşaatını dahi önlemek büyük meseleler doğuracaktır. Bu bakımdan yeni gecekonduların meydana gelmesini önlemek için memlekete şâmil yatırım plânları hazırlamak, yatırımları teşvik etmek ve bu yatırım plânlarına paralel olarak hazırlanacak mesken inşaat programlarının tatbiki ile nüfus hareketlerini kontrol altına almak gerekir.

Netice olarak diyebiliriz ki, memleketimizin içinde bulunduğu iktisadî ve malî durum ve inşaat malzemesi sanayiinin bugünkü hâliyle memleket çapında mesken dâvasının kısa zamanda halli mümkün değildir. Ancak, mesken dâvasının ilânihaye kendi hâline bırakılmayacağı da bir hakikattir. Büyük ümitlerle kurulan İmar ve İskân Vekâleti de kendisinden beklenen hizmetleri ifa etmekten çok uzaktır. Üç beş senede bir yapılan gecekonduların tapuya bağlamak ve kanunî yollarla veya idarî tedbirlerle dâvanın hallolacağını zannet-

mek oldukça tehlikeli ve şehirlerimizin müstakbel imarını güçleştiren bir durum yaratacaktır. Binnetice hangi iktidar işbaşına gelirse gelsin, durumun ağırlığından ürkersek birtakım palyatif

tedbirlerle meseleyi geçiştirmeye bakacaktır. Bu bakımdan biz Bekata ve arkadaşımızın kanun teklifini yersiz ve bizat geçekundu sâkinleri için zararlı bulmaktayız.

V — Kooperatiflerin ikrazatı :

Kooperatiflerin ortaklarına yaptıkları ikrazatın başlıca iki kaynağı vardır. Bunların biri kooperatiflerin kendilerine ait sermaye ve ihtiyatlar, diğeri ise Ziraat Bankasından sağlanan kredidir. Membalardan gayri zâti memba olarak Ziraat Bankasından temin edilen paralar 1958 yılı sonunda 425 milyon lira olan ikrazatın 3/4'ünü teşkil etmektedir. İkrazatın ortak sayısı ile mukayesesinde ortalama rakamın 580 lira olduğu anlaşılmaktadır.

Kooperatiflerin zâti ve gayri zâti membaları aşağıda gösterilmiştir.

Tablo : 3 (1)

— Milyon lira olarak —			
Kaynak	1956	1957	1958
Sermaye ve ihtiyat.	122	137	153
(Zâti memba)			
Ziraat Ban. kredileri	300	331	313
(Gayri zâti memba)			
Toplam	422	468	466

Kooperatiflerin ortaklarına yaptıkları ikrazat yıllar itibariyle aşağıda gösterilmiştir.

Tablo : 4

Yıllar	İkrazat
1955	358 milyon lira
1956	388 » »
1957	430 » »
1958	426 » »

1958 yılında 358 milyon lira olan umumî ikrazat hacmi 1958 sonunda 426 milyon liraya yükselmiştir. 1958 yılında 1957 yılına nazaran cüz'î de olsa ikrazat bakiyesinde bir azalış görülmektedir. Aleyhte olan fark daha da fazla olabilirdi. İki yıl arasında bankaca kooperatiflere yapılan ikrazatta 17 milyon liralık bir azalış olduğu halde, kooperatiflerin umumî ikrazat hacminde 4 milyon liralık bir tenakus olmuştur. Aradaki farkı kooperatifler kendi kaynaklarından karşılamışlardır. Buna rağmen, ikrazat bakiyelerinin cüz'î de olsa tenakusunda 1958 Ağustos ayında tatbiki başlanılan istikrar programının tesiri olmuştur.

Tablo : 2

— 1000 lira olarak —

Yıl	Sermaye	Özkaynak	Yedek akçe	Sabit kıymetler	Yekûn
1955	57.302	19.267	31.233	5.156	112.960
1956	63.673	22.060	36.185	6.131	128.050
1957	70.427	25.033	41.599	6.385	143.445
1958	78.403	28.337	45.800	7.275	159.866

Tarım Kredi Kooperatifleri

Hüseyin KAYA

I — Giriş :

Ziraî kredi kooperatifleri 2836 sayılı kanunla tarım kredi kooperatiflerine tahvil edilmiş ve 21/10/1935 tarihinden sonra da kooperatifler 2836 sayılı kanuna istinaden kurulmuştur. Kooperatif teşkili için en az 30 çiftçinin bir araya gelmesi, ortaklığın hudutsuz ve müteselsil mes'uliyetli olması lâzımdır. Kooperatiflerin teşekkülü için ayrıca düzenlenen anamukavelenâmenin kurucu ortaklar tarafından imzalanması, T. C. Ziraat Bankası ile Ticaret Vekâletinin tasdikinden geçmesi şarttır (2836 sayılı kanun mad.: 1, 4).

Kooperatifler ortaklarının işçi ücretlerini tediye etmek, tohumluk, fidan, gübre, ziraî alet ve vasıtaları ve çift hayvanı gibi ihtiyaçlarını karşılamak için ikrazat yaparlar (2836 sayılı kanun mad.: 16).

Kooperatifler ortaklarına verdikleri ödünç paraları Ziraat Bankasından temin ederler ve bu Bankanın murakabesi altındadırlar. Kanununun 18 nci maddesine göre kooperatifler Ziraat Bankasından başka bir bankadan ödünç para alamazlar.

Adından da anlaşılacağı üzere, tarım kredi kooperatiflerinin maksat ve gayeleri tamamiyle ziraîdir ve ortaklarına ziraî kredi sağlamaktır. Bu bakımdan ziraî kredi denilince aklımıza banka ile beraber tarım kredi kooperatifleri de gelmektedir.

Kooperatiflerin hayatiyeti kooperatifçilik şuurunun yerleşip kökleşmesine bağlıdır. Şurası muhakkaktır ki, kooperatifçilik şuru yerleşip kökleşmesi o kadar kolay olan birşey değildir. Bugün adetleri 1700 olmasına rağmen, tarım kredi kooperatiflerinin kuruluş kanunundaki maksat ve gayeleri gerçekleştirdiği de iddia edilememekle beraber, kooperatiflerde son yıllarda bir gelişme müşahade edilmektedir.

II — Kooperatiflerin faaliyet sahaları :

Kooperatifler bütün yurda dağılmış

olup, memleket sathı onların faaliyet sahasıdır. Böyle olmakla beraber, yurdun hususiyeti icabı olarak, kooperatifler daha ziyade Karadeniz, Ege ve Marmara Bölgelerinde toplanmış olup bu bölgelerdeki kooperatiflerin sayısı, kooperatif adedinin 2/3'üne bâliğ olmaktadır. Çeşitli mahsul idrak edilen bölgelerde kooperatiflerin adedi fazladır. Tek mahsul bölgelerinde ve Şark'ta sayıları azdır. Kooperatiflerin her bölgede müstahsile faideli olduğu iddia edilemez. Hububat bölgelerinde kooperatiflerin faidesi ikrazatın bankanın şube ve ajansında yapılmıyarak köylerde yapılmasından ibarettir.

III — Kooperatiflerin sayısı :

Tarım kredi kooperatiflerinin 1954-1958 yılları itibariyle adedi, köy ve ortak sayısı aşağıda gösterilmiştir.

Tablo : 1

Yıl	Kooperatif adedi	Bağlı köy sayısı	Ortak sayısı
1954	1.356	13.436	773.739
1955	1.425	14.009	820.469
1956	1.488	14.706	861.639
1957	1.521	15.114	891.112
1958	1.546	15.400	904.127

Kooperatiflerin sayısı bugün 1700 olmuştur. Ortak sayısı da yıldan yıla artmaktadır. 1958 yılı sonunda 904.127 olan ortak sayısını umumî nüfusumuza taksim edersek 26 kişiden bir kişinin kooperatife ortak olduğu anlaşılmaktadır.

IV — Kooperatiflerin varlıkları :

Kooperatiflerin varlıkları tahsil edilmiş sermaye, özkaynak, yedek akçe ve sabit kıymetlerden tereküp etmektedir. Bu kıymetler 1955-1958 yılları itibariyle aşağıda gösterilmiştir.

VI — Kooperatiflere Bankaca verilen paralar :

Ziraat Bankası tarafından kooperatiflere verilen paralar aşağıda gösterilmiştir.

Tablo : 5

Yıllar	İkrazat
1954	256.632.428
1955	278.050.154
1956	299.614.314
1957	330.855.865
1958	313.114.277

Kooperatiflere açılan krediler câri hesap şeklinde işlemekte ve ikrazat kooperatif ortaklarından alınan senetlerin Bankaya ciro edilerek teminata kabulü karşılığında yapılmaktadır.

Ziraat Bankası kooperatiflerin bankasıdır. Bu teşekküllerin ortaklarına ikrazat yaparken kestikleri % 1'ler kooperatiflerin bağlı oldukları Bankanın şube ve ajansına yatırılmaktadır. Yedek akçe tâbir edilen % 1'lerin toplamı 1958 yılı sonunda 45.800.000 liradır. Bu demektir ki, Bankaca bu teşekküllere yapılan ikrazatın bu kadarı her zaman müemmindir.

Kooperatifler yedek akçeyi istedikleri zaman kullanamazlar. Yedek akçenin teşkili ve sarf yeri kanunda (*) açıklanmıştır (2836 sayılı kanun mad.: 26).

VII — Kooperatiflerin ikrazatının mahsul çeşidi bakımından dağılışı :

Bankaca olduğu gibi kooperatifler de bilûmum mahsuller üzerine kredi vermektedirler. Mahsul çeşitleri şunlardır :

- 1) Hububat - bakliyat,
- 2) Çeltik,
- 3) Pamuk,
- 4) Tütün,
- 5) Yağlı maddeler,
- 6) Sınai nebatlar,
- 7) Üzüm,
- 8) İncir,
- 9) Zeytin,
- 10) Fıstık,
- 11) Narenciye (Portakal - mandalina - limon),
- 12) Sebze,
- 13) Meyve,
- 14) Kimyevi gübre,
- 15) İpekböcekçiliği,
- 16) Hayvan yem bedeli,
- 17) Çift hayvanı,
- 18) Ziraî alet ve vasıtalar (Büyük makineler hariç),
- 19) Akaryakıt (Gaz, benzin, motrin vs.),

- 20) Arıcılık,
- 21) Sair mahsuller.

VIII — Faiz :

Bankaca kooperatiflere câri hesap şeklinde kullanılan kredilere uygulanan faiz % 5,25'dir. Kooperatiflerin ortaklarına yaptıkları ikrazatın faizi ödünç para verme işleri hakkındaki kanunun hükümlerine tâbi olup % 7'dir. Kooperatifler ortaklarına müteselsil kefaletle ikrazat yapmaktadırlar. İpotek karşılığında kredi verememektedirler. Vaziyet icabı gayrimenkul ipotegi munzam teminat olarak alınmaktadır.

IX — Vâde :

Ziraat Bankası hakkındaki 3202 sayılı K.nun 12. maddesine göre, tarım kredisi kooperatifleri olan yerlerde ziraî krediler kooperatif ortaklarına kooperatifler vasıtasıyla verilmektedir. Bu madde kanunun 8. maddesine âtîf yaptığı için kooperatif ortaklarının ziraî istihsalî verimlendirmek ve iyileştirmek, bir ziraî işletmeye sahip kılmak veya bir ziraî işletmeyi genişletmek için arazi temini zmnında tahakkuk eden ihtiyaçları Bankaca karşılanabilmektedir. Kooperatiflerce ortaklarına yapılan ikrazat Bankaca ortak olmıyan müstahsile yapılan çevirme kredileri ikrazatın ayıdır. Kooperatifler vâdeli ikrazat yapmamaktadırlar. İkrazatta vâde kısadır veya kısa olmak icabeder. Kısa vâdeden maksat bir yıldır. Kooperatiflerin ikrazatı bir yıl vâdelidir.

X — Kooperatif alacaklarının tecili ve taksitlendirilmesi :

Don, kuraklık, hâşere, sel vesair tabii âfetler sebebiyle vâdesinde borçlarını ödiyemiyen müstahsiller üzerindeki kooperatif alacakları tecile tâbi tutulmaktadır. Son yıllarda yukarıda sayılan tabii âfetlerin tahakkuk ettiği esbabı mucibesıyla köylü borçları 7052 sayılı kanunla taksitlendirilmiştir. Bu kanunun şümülüne kooperatiflerin alacakları da girmiştir.

Taksitlendirme beş yıl vâde ve taksitle yapılmıştır. 1958 yılı sonunda taksitlendirilen kooperatif alacaklarının yekûnu 50 milyondur.

XI — Kâr ve zarar durumları :

Kooperatifler ortaklarına yaptıkları ikrazattan % 7 faiz almakta, bankaca kendilerine verilen paralardan % 5,25 faiz alınmaktadır. Aradaki fark % 1,75'dir. Bu fark kooperatiflerin idare ve işletme masrafını karşılamakta, artan kısım da kâr olmaktadır. Kooperatiflerin kendi kaynakları arttıkça faiz farkı lehlerine yükselmekte (Bankadan yapılan

ikrazat azalmakta) ve dolayısıyla kârlı duruma geçmektedirler. Kooperatiflerin kâr ve zarar durumları yıllar itibarıyla aşağıda gösterilmiştir :

Tablo : 6 (2)

Yıllar	— 1000 lira olarak —	Kâr bakiyesi	Zarar	Kâr
1955	2.217	746	2.963	
1956	840	1.694	2.444	
1957	594	1.903	2.497	
1958	220	2.591	2.920	

Kooperatiflerin zararı son yıllarda yükselmiştir. Zararın artmasında son yıllarda kooperatif sayısının artması da âmil olmuştur. Yeni kurulan kooperatifler zâtî membalarının kifayetsizliği, ortak sayısının az oluşu ve plâsman yetersizliği sebebiyle, açılışı takibeden birkaç senede zarar etmektedirler. Zararın artmasında Bankaca evvelece uygulanan % 4 faiz nispetinin 1956 yılında % 5,25'e yükseltilmesi de sebep olmuştur. Banka faiz nispetinin % 4'den % 5,25'e çıkarılmasının sebebi reeskont masraflarının artmasıdır. Kooperatif bonoları ile Merkez Bankasından sağlanan reeskont kredilerinin farklı bir tarifeye tâbi tutulması zaruret hâlini almıştır. Gelir kaynakları elâstikî olmıyan kooperatiflerin masrafları asgariye indirilse bile hükümetin müzaheretî şarttır.

Kooperatifler kanun nazarında bir şirket ise de, hakikati hâlde şirket olarak faaliyette bulunmaları imkânsızdır.

XII — Kooperatif bonolarının reeskontu :

Ziraat Bankası tarafından kooperatiflere yapılan ikrazatın başlıca iki kaynağı vardır. Bunlardan biri Bankanın kendi kaynaklarından ayrılan kısım, diğeri ise kooperatif bonoları karşılığında Merkez Bankasından sağlanan paralardır. Banka yükünün ağırlığı sebebi ile kendi kaynaklarından yüz milyondan fazla tefrik yapmamaktadır.

Tarım kredi kooperatifleri bonolarının reeskontu ziraî senetlerin reeskontu arasında yer almaktadır. Bilindiği gibi, Merkez Bankası vâdeleri dokuz ayı geçmiyen ziraî senetleri ticarî senetler gibi iskonto etmektedir. Bankanın kuruluş kanununda bu senetlerin ne kadar bir limit dahilinde iskontoya kabul edileceği açıklanmış bulunmaktadır. Limitin âzami haddi, Bankanın ödenmiş sermayesinin % 15'ine muadil bir meblâğ ile ticarî senetler cüzdanı yekûnunun % 15'ini geçemez. Merkez Bankası His-sedarlar Umumî Hey'eti ödenmiş ser-

mayenin % 15 nispetini % 25'e iblâğ etmiye selâhiyetlidir.

Bankaca kooperatiflerden alınan bonolar âzami dokuz ay vâdeli olarak reeskont ettirilmektedir.

Kooperatiflerce müstahsile yapılan ikrazatın seyrine uygun olarak ikrazat mevsiminde reeskont bakiyesi yükselmekte, tahsilât mevsiminde ise bakiye düşmekte, bonolar bedeli ödenerek Merkez Bankasından çekilmektedir.

Merkez Bankasından sağlanan reeskontlar ile kredi kooperatiflerine yapılan ikrazat aşağıda gösterilmiştir :

Tablo : 7 (3)

Yıl	Reeskont	İkrazat
1955	200	278
1956	238	300
1957	251	331
1958	238	313

Merkez Bankası kooperatif bonolarının reeskontunda % 6 faiz almaktadır. Merkez Bankası ticarî ile zirai senetlerin iskontosunda tek tarife tatbik etmektedir. İskonto haddi Haziran 1955'e kadar % 3, Haziran 1956'ya kadar % 4,5 idi. 30 Haziran 1956 tarihinden itibaren de % 6'dır.

Kooperatif bonolarının reeskontu tatbikatta şöyle cereyan etmektedir. Kooperatiflere Ziraat Bankası tarafından tahsis edilen plâsmanlarla bu kooperatiflerin tahsil edilmiş sermayeleri ile özkaynakları gibi ikrazatta esas alınan varlıklarını gösteren listeler Merkez Bankasına verilir, bunun üzerine Banka kooperatif bonolarını iskonto kabul eder. Tatbikata göre Ziraat Bankasının kooperatif bonolarının reeskontuna tavassutu bir zarurettir. Tarım kredi kooperatiflerinin doğrudan doğruya reeskonta gitmelerinde bir faide melhuz olmadığı gibi tatbikat ile kanunî mevzuat da buna müsait değildir. 2836 sayılı kanunun 18 nci maddesine göre kooperatifler yalnız Ziraat Bankasından borç para alabilirler. Merkez Bankasından doğrudan doğruya para almalarına kanunen imkân yoktur. Saniyen, Ziraat Bankası her kooperatif için tek senetle reeskonta gitmekte olup, kooperatiflerin ortaklarından aldıkları senetleri ciro ederek Merkez Bankasına iskonto ettirmeleri külfeti muciptir. 1700 kooperatifin bankaların bankasına senet vermesi imkânsızdır. Bugünkü tatbikat realiteye uygundur. Ziraat Bankası Merkez Müdürlüğünü (Ankara) bu işe tavsit ettirmektedir.

XIII — Netice :

Tarım kredi kooperatifleri bütün yurda dağılmış, sayıları 1700'e yaklaşmıştır. İstenilen elde edilememekle beraber yıldan yıla inkişaf etmektedirler. Sermaye, özkaynak, yedek akçe ve sabit kıymet olarak 160 milyon liralık varlıkları vardır. Hayatîyetleri kooperatifçilik şuurunun yerleşip kökleşmesine bağlıdır. Kooperatifler kısmen de olsa müstahsilin ağır faiz altında ezilmesini önlemişlerdir, diyebiliriz. Bunlar ileride küçük birer banka olabilirler. Ziraat Bankası münasip gördüğü muntakalarda kendilerine muhabirlik verecek banka hizmetlerine alıştırmaktadır. Kooperatif memurlarının son yıllarda durumlarının ıslâhı da müessesenin âtisi için isabetli olmuştur. Bankanın olduğu gibi, kooperatiflerin de zirai istihsalin tekniği üzerinde müessir hiçbir fonksiyonu yoktur. Bugün için kooperatiflerden zaten böyle birşey beklenebilir de.

İngiliz Demokrasisine Bakışlar : II (*)

Hürriyetlerin Temeli

Konuşmayı yapan: Münci KAPANI

Bir memleket ki, vatandaşın hürriyetlerini teminat altına alan yazılı bir Anayasası yoktur, Parlâmento istediği zaman, istediği kanunu, istediği gibi çıkarmakta serbesttir, ve mahkemeler bu kanunu, eğriliğini doğruluğunu, daha yüksek bir kanuna uygunluğunu araştırmadan tatbikle mükelleftir — nasıl olur da böyle bir memlekette hürriyetler kolayca çiğnenivermez, her türlü hukukî destekten yoksun olduğu halde sapaşlam, dimdik ayakta durur?

İngiltere'nin siyasî sistemini ilk defa olarak incelemeğe girişen bir yabancı kendi kendine hayretle bu suali soracaktır. Evet, hürriyetler diyarı İngiltere'de, «acaba bu hürriyetler nasıl garanti altına alınmıştır?» diye araştıracak olursanız, hukukî ve şekli bakımdan hiçbir esaslî garantinin mevcut olmadığını görürsünüz. Gerçi, tâ 13. asırdan kalma Büyük Ferman (Magna Carta) gibi, 17. asırdan kalma Haklar Beyannamesi (Bill of Rights) gibi, vatandaşın bir kısım hak ve hürriyetlerini belirten tarihî ve manevî kıymeti büyük bâzı kanunlar yok değildir. Fakat, gelgelelim, bunların, diğer kanunların üstünde bir ye-

Kooperatifler Ziraat Bankasının murakabesi altındadırlar. Zaman zaman kurulacağı söylenen Kooperatifler Bankası teşekkül ederse durumları ne olur? Kooperatif mevzuatının realite ile telif edilemeyen ve tatbikatta aksıyan tarafları vardır.

Bunların izalesi mümkündür. Kooperatifler Bankası kurulursa yeni müessesenin arada mutavassıt bir teşkilât olmadan merkezden 1700 tarım kredi kooperatifi ile çeşitli meseleleri olan tarım satış kooperatifleriyle bunların birliklerini idare etmesi meseledir ve pek de kolay bir iş değildir.

1,2,3, not: Rakamlar, muhterem Namık Zeki Aral'ın 11/11/1959 tarihli Yeni Gün gazetesinde intişar eden «Tarım Kredi Kooperatifleri» adlı makalesinden aynen alınmıştır.

(*) Anamukavelenâmede.

ri, onları bağlayıcı bir kudreti yoktur. Parlâmento, bu temel kanunları, aynen bir Orman Kanunu veya bir Trafik Kanunu gibi, hiçbir hususî merasime tâbi olmaksızın yarından bir fazla çoğunlukla değiştirebilir veya ilga edebilir. Bu, İngiliz Anayasa sisteminin başheca özelliğini teşkil eden «Parlâmento'nun hâkimiyeti» prensibinin bir neticesidir. Bu hâkimiyetin hudutsuzluğunu belirtmek için söylenmiş olan meşhur sözü herhalde birçok defalar duymuşsunuzdur: «Parlâmento herşeyi yapabilir; yalnız erkeği kadın, veya kadını erkek yapamaz.»

Şu halde, Parlâmento — yani fiilî yatta çoğunluğa sahip olan iktidar partisi — faraza basın hürriyetini kısım veya büsbütün kaldıran bir kanun çıkarmak istese, bunu önliyecek hiçbir hukukî engel yoktur. Keza, Parlâmento, nazari olarak, bir kanunla bütün işçi sendikalarını lâğvedebilir, hâkimleri teminatını kaldırabilir, her türlü siyasî toplantıları yasak edebilir — hattâ ve hattâ isterse pek âlâ muhalefet partilerini de kapatabilir.

Bütün bunları nazari olarak yapabi-

lır dedim. Acaba tatbikatta bu şekilde hareket etmesine imkân var mıdır? Fazla mübalâğa etmeksizin denilebilir ki, balığın kavağa çıkması ne derece imkân ve ihtimal dahilinde ise, bu da aşağı yukarı o derece imkân ve ihtimal dahilindedir. Peki, tatbikatta Parlâmento — parlâmentodaki çoğunluğu — bağlayan, onu vatandaşın hak ve hürriyetlerini zorlamaktan alıkoyan şey nedir? Başka bir deyişle, siyasî iktidarı hudutlandıran faktörler nelerdir?

Çeşitli faktörler sayabiliriz. Bir defa, siyasî iktidarı ellerinde bulunduranların kendi kendilerine tahmil ettikleri bir ahlâkî tahdit vardır. İktidarı bir emanet sayan, onun geçici olduğunu bilen liderler, vatandaşın hak ve hürriyetlerine ilişmeği akıllarından bile geçirmezler. Tâ ki, siyasî intiharı göze almış olsunlar...

Bunun dışında, iktidarın kullanılmasını devamlı olarak göz altında tutan, ileri derecede teşkilâtlanmış şuurlu bir topluluk vardır. Siyasî ve meslekî teşekküller vardır. Nüfuzlu sendikalar, sendika federasyonları vardır. Hür bir basın vardır. Bağımsız Üniversiteler vardır. Serbest mitingler, serbest gösteriler vardır. Ve nihayet, bunların hepsinin muhassalası demek olan kudretli bir umumî efkâr vardır.

Kısaca, İngiltere'de hürriyetlerin gerçek teminatı nedir diye sorulduğu zaman, hiç tereddütsüz «umumî efkârdır» diye cevap verebiliriz. İsterseniz buna «halkın şuru» da diyebilirsiniz. Yüksek bir siyasî olgunluğa sahip, hakkını aramasını ve saydirmasını bilen, demokratik nizama içten bağlı uyanık ve azimli bir topluluk : Acaba, hürriyet ağacı için bundan daha sağlam, daha münbit bir toprak tasavvur edilebilir mi?

İngiltere'de Umumî Efkar müphem ve mücerret bir mefhum olmaktan uzaktır. Bu söz, dinamik kuvvete sahip gerçek bir sosyal olayı ifade eder. İktidar mevkiinde bulunanlar, buldukları yerden çabucak uzaklaşmak istemiyorlarsa, bu kuvveti daima hesaba katmak zorundadırlar. Halk efkârını kendi aleyhlerine çevirebilecek hareketlerden kaçınmak isteyecekleri şüphesizdir. Aksi takdirde, şimdiye kadar birçok misallerle görüldüğü gibi, iktidarlarının ömrü pek uzun olmaz. Bu, umumî siyaset sahasında böyle olursa, halkın en kıymetli varlığını teşkil eden hürriyetler sahasında atılacak bir ters adımın doğuracağı neticeyi herhalde kolayca tahmin edebilirsiniz...

Umumî efkârın en tesirli ifade vasıtası olan basının rolünden de birkaç kelime ile olsun bahsetmek isterim. İngiltere'de basın, bilindiği gibi, en geniş ölçüde tenkid hürriyetine sahiptir. Gazeteler, siyasî iktidarın her türlü müdahalesinden uzak olarak işbaşındaki hükümeti murakabe hususunda halkın gözü ve kulağı vazifesini görürler. Bâzi büyük gazetelerin, ikaz ve tenkid yolu ile iktidarın tutumu üzerinde müessir olacak derecede yüksek bir manevî otoriteye sahip buldukları bir gerçektir. Bazı hallerde ise, basının, hatalı görülen siyaseti dolayısıyla hükûmete karşı sistemli bir kampanya açtığı, ve bu kampanya neticesinde hükümeti, tenkid konusu olan siyasetini değiştirmeye sevk ettiği, ve hattâ bazan istifa etmek zorunda bıraktığı dahi görülmüştür.

Bu hususta, fazla izahata girişmeden, biri en eski, diğeri de en yeni olmak üzere sadece iki misal zikredebeyim : En eski misal, Kırım Harbi zamanında, harbin sevk ve idaresi ile alakalı olarak, Times gazetesinin açtığı kampanya ve umumî efkârın baskısı sonunda Lord Aberdeen hükümetinin istifasıdır. En yeni misal de, şüphesiz gayet iyi hatırlanacağı üzere, Süveyş taarruzu dolayısıyla, halk efkârının mühim bir kısmını aksettiren bâzi gazetelerin şiddetli ten-

kid ve hücumlarının, Eden kabinesinin çekilmesinde oynadığı önemli roldür.

Bütün bu söylediklerim, tahmin ederim ki, İngiltere'de hürriyetlerin — ilk nazarda zannedilebileceğinin aksine olarak — pek de öyle pamuk ipliğine bağlı olmadığını göstermiş bulunuyor. Gerçi, İngiltere'de, diğer demokrasilerde ve ez-cümle Amerika Birleşik Devletlerinde olduğu gibi, fert hürriyetlerini teminat altına alacak, onların korunmasını sağlayacak hususî bir anayasa mekanizması mevcut değildir. Fakat, böyle bir mekanizmanın bulunmayışı ve bugüne kadar kurulmamış oluşu sadece bir şeyi gösterir : buna ihtiyaç hissedilmemiş olduğunu! Bundan önceki konuşmamda da işaret ettiğim gibi, İngiliz siyasî müesseseleri aklı icadın değil, pratik ihtiyaçların mahsulüdür.

Eski Başvekillerden Baldwin, vaktiyle, «İngiltere'de hürriyet, âdeta teneffüs ettiğimiz havanın bir parçasıdır» demiş, Bir memleket halkı için hürriyet, teneffüs ettiği hava kadar tabii bir nesne olursa, halkın, «yarın belki yok olur» endişesine kapılarak o nesneyi sun'î tedbirlerle muhafaza etmek lüzumunu duymamış olmasını anlamakta güçlük çekmeyiz.

(* BBC'de yapılan ikinci konuşmadır.)

Okurların Forumu

Sosyalist Partisinin Düşündükleri

Forum Yazı Kuruluna;

İçinde, tanınan kişilerin de bulunduğu bir (SOSYALİST PARTİSİ) nin kurulmuş olduğunu memnuniyetle haber almış bulunuyoruz. Bu Partinin, Türkiye'de adetleri bir hayli kabarık olan çalışan sınıf lehine ne gibi garantiler temin edeceğini ve Sosyal hayatımızda gerçekleşmesini istediği şeylerin nelerden ibaret bulunduğunu, henüz, Ana Tüzüğünü incelemek imkânına sahip olmadığımız için, maalesef bilememek teyiz. Esasen, bizim bu yazıda yapmak istediğimiz şey, Sosyalist Partisinin Ana Tüzüğüne ışık tutmaktan ziyade, bu partinin kuruluşu münasebetiyle aklımıza gelen bazı düşüncelerimizi söylemekten ibarettir.

Bilindiği gibi, Sosyalist Partiler, daha ziyade, çalışan sınıfa dayanan ve sosyal eşitlik konusunda diğer partilerden çok farklı ve kat'i tedbirleri - bulunan teşekkül lerdir. Bu cemiyetlerin, tahakkuku için

çalıştıkları (SOSYALİZM) doktrininin ise, bilhassa memleketimizin halkı arasında yanlış anlaşıldığı ötedenberi bilinmektedir. Bu anlayışa göre, (SOSYALİZM) mefhumu, ferdi mülkiyetin ilgasını ifade etmektedir. Gerçi, «Sosyalist olmak, ferdi mülkiyet prensibi yerine gayri ferdi, yani, Kollektif içtimai mülkiyeti istemek demektir. Fakat, Sosyalizm mefhumundan anlaşılacak bu mâna ve Sosyalizme verilen bu tarif çok umumdur. Belki bir nevi mülkiyetin fertten alındığı doğrudur. Fakat Sosyalizmde, mutlak olarak ferdi mülkiyet prensibi inkâr edilmiş değildir. Bilakis fert, istihlakine yarıyacak maddeleri temellük edebilir ve etmelidir de. Hattâ bir bakıma, Sosyalizm, mülkiyeti tam mânasıyla ferdileştirmek istiyor, diyebiliriz. J. Strachey'in görüşüne göre: Sosyalizmin asıl mânası onda dokuzumuza şimdikinden hiç değilse on misli ferdi, hususî mülkiyet vermek, bugün elimize geçen yiyecek, giyecek, ev, bahçe, otomobil, mobilye ve sair-

den on misli fazlasını temin etmektedir. (1)"

Gerçek Demokrasi düzeni içinde yaşayan memleketlerde, o memleketin idaresi ile ilgili konularda ayrı ayrı düşünce ve kanaatlere sahip insanların bulunabileceği gibi, bu düşünce ve kanaatleri temsil eden partilerin de bulunabilmesi pek tabiidir. Memleketimizde de, bu güne kadar, bu inancın bir neticesi olarak muhtelif Sosyalist ve işçi partileri kurulmuş, fakat bunların yaşayabilmelerini temin edecek şartların yokluğu yüzünden, bu partiler, ya kapatılmış, yahut, hayatiyetlerini teşkil eden faaliyetlerden uzak kalmaları suretiyle, varlıkları ile yoklukları hemen hemen eşit hale sokulmuştur. Yazımızın başında da işaret ettiğimiz gibi, daha ziyade, çalışan sınıfa dayanan Sosyalist ve İşçi Partileri, memleketimizde, bizzat dayandığı sınıf tarafından anlaşılammış, anlaşılammadığı için de bu sınıfın desteğini kazanamamıştır. Fransa, İngiltere, İtalya, Danimarka, Norveç gibi Batı memleketlerinde, işçilerden geniş çapta maddi ve manevi dayanışma gören Sosyalist ve İşçi Partileri, memleketimizde, tamamen ters bir karşı koyma ile karşılaşmışlar, âdeta, bunlar tarafından afaroz edilmişlerdir. Bunun sebeplerini ise:

1 — Çalışan sınıfın Sosyalizm hakkında hiç bir bilgiye sahip bulunmaması ve bugüne kadar kurulmuş olan Sosyalist Partilerinin bu konudaki faaliyetlerini halka kadar indirememiş olmaları,

2 — (SOSYALİST) kelimesinin, halka, bilerek veyahut bilmeyerek yanlış şekilde duyurulmuş bulunması ve SOSYALİST programlı partilere mensup kişilerin, bu mensubiyetleri yüzünden, mâzide türlü bas kılara maruz bırakılmalarının halk arasında korku ve endişe yaratması,

3 — Ve en nihayet, bugüne kadar gelmiş ve geçmiş Sosyalist Partilerinin, Türkiye'nin realitesine uygun bir çalışma tarzını benimsemekten ziyade, dogmatik kaidelere bağlı kalmış olmalarında aramak gerekmektedir.

Yukarıda, üç ayrı madde halinde tesbit etmiş bulunduğumuz sebepler yüzündendir ki, Türkiye'de, mevcut partilerden çok daha fazla taraftarı bulunması icab eden Sosyalist programlı partilerin gelişebilmeleri maalesef mümkün olmamıştır.

5018 sayılı Sendikalar Kanununun kabulü ile, sınıf esaslı üzerine kurulmuş bulunan Sendikaların en büyük yardımcısı, başka bir deyimle, onların siyasi yönlerini teşkil eden Sosyalist Partilerinin memleketimizde tutunamamış olmaları, Sendikacılığımız hesabına da büyük bir kayıp sayılmalıdır. Bu kaybın, temsil ettikleri işçi sınıfının içtimai ve iktisadi menfaatlerine aykırı olduğunu bilmeyen, veyahut, bunu çok iyi bildikleri halde, böylesi kendi şahsi menfaatlerine daha uygun düşen kişilerin çokluğu yüzünden daha bir hayli uzun süreceği sanılmaktadır. Yeni kurulan Sosyalist Partisinin, siyasi hayatımızdaki bu önemli boşluğu doldurabilmesi temenniye şayandır. Çünkü, iyi bir cemiyet düzenine kavuşmamızda büyük bir fonksiyonu bulun-

duğuna inandığımız (SOSYALİST) Karrekterli bir Partinin, memleket içinde muvazene vazifesi de ifa edeceği tabiidir. "Darlık Ekonomisinin zemelleri üzerine kurulmuş olan bir cemiyette, halkın en büyük kısmının alın yazısının; emniyetsizlik, fıkrahak ve boyun eğme olması mukadderdir. Bunun mânası ise, bu insanlar mülkiyet sahipleri sınıfı içine girmedikçe, Hürriyet kapısını karşılarında daima kapalı bulurlar demektir. (2) "Halbuki, memleket realitelerine intibak etmesini bilen bir Sosyalist veya İşçi Partisi, İngiltere ve şimal memleketleri misalinde bütün dünyanın gayet açık bir şekilde gördüğü gibi, çalışan sınıfa, hürriyetin ve bolluk ekonomisinin kapılarını çok daha müsait bir şekilde açabilecektir. Böylece, memleketimizde, her insanın hissesine alabildiğine büyük farklarla isabet eden yoklukla bolluk; Izdırapla - Saadet daha eşit parçalara bölünmüş olacaktır.

(1) Ziyaaddin Fahri Fındıkoğlu, Sosyalizm, cilt 1, sayfa 10-11.

(2) Harold J. Laski, Demokrasi ve Sosyalizm, Sayfa 83 (Niyazi Berkes'in tercümesi)

İbrahim Güzelece — İstanbul

Köy Eğitiminin Lâfiyle Uğraşanlara

Forum Yazı Kurubuna :

Sıra ile her ayın birinde öğrenciler, on beşinde gençler, son gününde de büyükerin temsili olurdu Halkevimizde. Bu üç gün ve gece Halkevimizin salonunda toplanır, duygulu anlar yaşardık. Bu belirli anları ipe çekerdik. Çünkü bu günler roller alır, şiirler okur, türküler, marşlar, okul şarkıları söyledik. Analarımız, babalarımız gözleri yaşararak bağırklarına basar, kutlardı bizleri.

Okuma derslerinde bazen öğretmeni-miz önümüze düşer, marşlar söyleterek, Halkevi kitaplığına serbest okumaya götürürdü. Şimdi o günleri önemle arıyorum.

Köy Enstitüsünde öğrenci iken, yaz tatillerinde köyümüze geldiğimizde, boş kalan anlarımızda Halkevimizin kitaplığından kitaplar seçer, okuma salonunda okuduk. Okuma zevkini bu kitaplardan aldığımı sanıyorum.

Bir yıl yaz tatiline gelmeden önce babamdan bir mektup aldım. "Oğlum Behzat, böyümüşe Belediye idaresi kuruldu. Şehir sayıhrmış Belediye olan köy. Allah Devletimizi çok yaşatsın....." diyerek başlamıştı mektubuna. Ben bu mektup üzerine tatili ipe çekmeye başlamıştım. Köyümüze Belediye idaresi kurulunca, Halkevimizin kitaplarının da çoğalacağını sanmıştım.

Nihayet beklediğim yaz tatiline kavuşmuştu. Köyümüze geldiğim ilk haftası doğru Halkevine gittim. Yollara, evlere

bakıyordum, bir değişiklik yoktu. Gene binalar sıvasızdı. Yollar aynıydı Kısacası her şey önceki yıllarda olduğu gibiydi Halkevinin önüne geldiğimde"..... Halkevi" yerine, "..... Belediyesi" yazılı bir tabelâ yerleştirilmişti alt kattaki kapının üstüne. İkinci kata çıkılan kapıya vardım, kapalıydı. Bu kapıdan çıkılıyordu kitaplığa. O anda yanımdan geçen birine, «Emmi, kitaplıkta okumak istiyordum; kapının anahtarı kimde acaba? Açtırsam» deyince bir güldü, de "Hey oğul, habarın yokmu senin? Halkevi gapadı. Kitaplar galdırıldı. Böyle kitaplı yerlerde goministlik eşik olmazmış. Hükümet adamları geldiler, kitapları çıkardılar burdan. Kilidini Belediye ireysimize virdiler. Sonra duydun mu? sizin enüstüleri de gapatacaklarmış. Bilmem nasıl ideceğiz. Enüstüde okuyan en aşağı elli döl varmış. Üstelik şimdiki yeticecekleri nireye göndüreceğiz bilmem enüstü gapanınca. Sen duymadın mıydı? bu gara habarı..." "Duymadım emmi."

Emmi biraz daha anlattıktan sonra "..... yidiğim oğlum; işim evedili, ben gideyim" diyerek benden ayrıldı. Gitti.

Evde kardeşlerime sordum. "Biz piyas yapmayız. Orada piyas aynamak ahlâksızlıkmış. Şimdi sizin yaptığınız piyaslardan heç yapmayız." dedi, kesti ilkokulun beşinci sınıfındaki kardeşim.

Aradan üç gün geçmişti. Babam "Oğlum, Belediye ireysine git, benden selâm söyle. Bize çay çekerki virme sırası gelmedi mi? didi, di. Geldiyse virsin. Akide şekerki ile dadı duzu olmuyor kekiğin" dedi. Ben de «Olur baba» dedim gittim.

Belediye Başkanının evinin önüne geldiğimde, iki çocuğun bir kitapla oynadığını gördüm. Yırtıp yırtıp havaya atıyorlar, "Kar yağdı! Kar yağdı! Yağdı kar! kar!" diye havalanıp yere düşen kitabın parçalanmış sahifelerinin arkasında koşuyorlardı. Mevsimin yaz olması, karı özletmişti çocuklara galiba. Kitabın yırtılmamış kısımlarını çocukların ellerinden aldım. Bakım ki 'YABAN.' Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Yaban'ı... Bir hoş oldum. Çünkü Yabanı beş altı yıl önce, böyle bir yaz tatilinde, geceleri ben okumuştum, babam da dinlemişti.

Kitabın parçalarını topladım. Çocukların ellerindeki yırtılmamış kısımları da aldım. Ben kitabın parçalarını bir araya getirirken, Belediye Başkanı kapıyı açtı. «Ne o?» dedi. «Çay şekerine geldim. Babamın selâmı var; sıra bize geldiye alacağım» deyince, «Akide şekerki ile içemiyor musunuz?» dedi. Ben de, "İçiyoruz içmeye ya, sıra geldiye alacaktım. Parasını da getirmiştim." dedim. "Sırası gelince veririm" dedi gururla. Bu kere, "Kitap çocukların ellerinde yırtılıyor. Gereksizse bana veriniz" dedim. "Getir bakalım." Verdim. Bakmaya başladı. Bir sayfasında, "..... Köyü Halkevi kitaplığı" damgasını görünce "Olmaz. Okumak yasak bunları. Elleme çocuklar oynasın" dedi.

Behzat AY - Bafra

Ne Diyorlar

Türk Milliyetçiliğinde Gelişmeler

Yazan : Frank TACHAU

Çeviren : İsmail H. OĞUZ

— II —

Tekrar Kıbrıs ihtilâfına avdet edersek, Cumhuriyet devri Türk milliyetçiliğinin resmi ifadesi ile, halkın fiili idealleri ve sadakati arasında mevcut farkların tezahürüne şahit oluruz.

Kıbrıs üzerindeki Türk menfaatlerini ileri sürerken, stratejik mülâhaza şüphesiz, Ankara Hükümetinin dayandığı en kuvvetli esas idi. Buna karşılık halk için aynı durum bahis konusu değildi. (11). Türkiyede bulunduğum sırada, «Kıbrısın Türk olduğuna» beni inandırmak için ateşin münakaşalar yapan öfkeli Türklerle tekrar tekrar karşılaştım. Onların iddialarının stratejik veya askerî mülâhazalardan menşe aldığı söylemek güçtür. Bu türlü mülâhazalar bahis konusu edilse bile, bunların mutlaka Yunan aleyhtarı düşünceler ile birlikte ve ekseriya onlar tarafından gölgelemiş olarak tezahür ettiği görülmüyordu. 1919-1923 arasındaki acı harp devresinde Türk köylülerine karşı Yunanlıların ika ettikleri vahşiyane hareketler hakkında sayısız vak'alar anlatılarak, Kıbrıstaki Türk azınlığının aynı muamelelere maruz kalacağı ifade ediliyordu. Diğer taraftan beni tenvir edenler bazan Yunanlıların, İstanbul merkez olmak üzere Doğu Roma İmparatorluğunu ihya etmek megal - ideasını halâ muhafaza ettiklerini ileri sürecek kadar aşırı iddialarda bulunuyorlardı (12).

Tahakkuku mümkün olsun veya olmasın, bu türlü hissi düşünceler, Anadolu'daki Türk - Yunan harbini müteakip yapılan bir müşahedeyi kuvvetle hatırlatmaktadır. O zaman ifade edildiğine göre, Batı Anadolu'nun bir kısmının Yunanlılar tarafından işgali - diğer eski Osmanlı vilâyetlerinde hakim unsur olan Türklerin yerlerini almak amacı ile - Küçük Asyanın her tarafını zaptetmek için ilk adım telâki edilmişti. Bu zaviyeden bakıldığı zaman, Türkler yalnız siyasi bağımsızlıklarının değil, fakat aynı zamanda bir milli varlık olarak hakiki mevcudiyetlerinin de tehdit edilmekte olduğunu gördüler (13).

Aynı iddia, Kıbrıs ile ilgili olarak, self - determinasyon prensibine karşı manidar bir şekilde ekseriya öne sürülmektedir. Türk dostlarının iddialarına nazaran, bir zamanlar Kıbrıs nüfusunun çoğunluğu Türk iken, İngiliz işgalini takiben, Yunanistan'dan adaya olan Rum muhacereti, Kıbrıslı Türklerin Türkiye'ye müteveccihen tehciri ile müterafik olarak, bu günkü Rum çoğunluğunun teşekkülüne sebep olmuştur. Bu iddia gayri makûl olduğu kadar, milli kurtuluş endişesinin Türk milliyetçiliğinde hâlâ bir faktör olarak rol oynamakta bulunduğunu da göstermesi bakımından dikkate şayandır. İstidraten söyle-

yelim ki, hükümetin o kadar önem verdiği stratejik iddianın müşterek ifadesinin de sokaktaki adamın düşünce ve sözlerinde bulunması bu bapta görüşü doğrular. Ege kıyılarından ancak bir taş atımı mesafede bulunan adaların Yunan eline geçmesi, Türk şeref ve haysiyetine bir tecavüz olarak vasıflandırılmıştı. Bir diğerinin -hem de bu defa hatırı sayılır bir Türk azınlığını muhtevî olduğu halde - yine Yunanlılar tarafından alınışına seyirci kalmamazdı.

Resmî iddialardan biri de ekseriya kahvehane görüşmelerinde ortaya atılmaktaydı. Bu iddiaya göre Yunanlıların Kıbrıs işlerine karışmaya hakları yoktu, çünkü ada hiç bir zaman Yunanistana tâbi olmamıştı. Diğer taraftan tam üç yüz yıl boyunca Kıbrısın Türkiyenin bir parçası olduğuna bütün dünya şahitti..

Nihayet kahvehane stratejileri, Kıbrıs üzerinde Türklerin dâvasını kâfi derecede metanetle savunamadığı için kendi hükümetlerine bir iki taş atmaya da ihmal etmemektedirler. Hükümet Türklerin zayıf veya "cesaretsiz" olduğu intibamı uyaracağından atlatılabilir ve eski bir Balkan oyunu olan «kıskırtma» yolu ile Türk mukavemeti kolayca altedilebilirdi. Bu durumun izahı istendiği zaman, resmî mahfiillerde Amerikan desteğinden, bilhassa malî yardımdan mahrum kalmacağı korkusunun hâkim olduğu kanaati izhar edilmekte idi. Bu kanatın arkasında, Türklerin dâvasına Amerikanın dikkatini çekmemekten mütevellit mevcut durumun devamına imkân vermek suretiyle, Amerikan halkoyunun vefakâr Türk ittifakına "çelimsiz" Yunanlıları tercih ettiği endişesi gizli bulunuyordu. Nihayet, belki biraz da paradoksik olarak, Menderes Hükümeti İstanbul ve İzmir'deki kargaşalıkların kontrolden çıkmasına müsaade etmek suretiyle milletlerarası mahfiillerde Türkiyeye bir çürük göz temin ettiği için kınanabilirdi (14).

Kıbrıs mevzuundaki Türk görüşünün her vechesi ile coşkun bir heyecandan kaynak aldığı aşikârdır. Hükümetin bir miktar mûsamaha göstermesi ve Yunanistanda karışıklıklar çıktı, Kıbrısta tethişin şiddetlendiği, dünya efkârının Yunan dava sına sempati göstermekte olduğu yolundaki üzücü haberlerin de tesiri ile tahriklerde bulunulması üzerine, 1955 yılında Kıbrıs dâvası mevzuunda halk oyu öfke ve hüsrân hisleri ile bulanmaya başladı (15). Ağustos sonunda Londrada bir üçlü konferansın toplantıya çağırılması suretiyle Türk menfaatlarının resmen tanınma-

sına tesadüf eden günlerde halkın heyecanı da son haddini bulmuştu. İşte bu atmosfer içinde 6 Eylül 1955 te İstanbul ve İzmir şehirlerinde vahim karışıklıklar çıktı. Bu his patlaması, Kıbrıs ihtilâfının mahiyetini olduğu kadar, bu ihtilâfta methaldar olan milliyetçi cereyanının vasfını göstermesi bakımından da ibret verici idi. Onun hiddet ve şiddeti hemen hemen herkes, hattâ bütün belirtilere nazaran, hükümet üzerinde bir sürpriz tesiri yaptı.

Anı olarak karışıklıkların çıkmasına sebep, Mustafa Kemal Atatürkün Selânikteki doğduğu evin bombalanmış olduğu yolundaki bir akşam haberi idi. Yukarıdaki izahattan da anlaşılacağı üzere, bu haber büyük bir heyecan yaratmıştır. Gerçi müteakip tezahürler bir nevi gösterinin önceden hazırlanmış olduğuna (muhtemelen o gün için değil) (16) delâlet etmekte idi, fakat Selânik hadisesinin havayı umulmadık bir hale getirdiğine de şüphe yoktur. Bu hadise mânidar bir surette, Türk milliyetçiliğinin en büyük sembolü olan Atatürkün kutsal hayalini sahneye çıkardı. Gösterinin ilk safhasında lise ve üniversite gençliğinin ön safta yer aldığı göze çarpıyordu. Şehrin büyük meydanında gürültücü ve çok heyecanlı bir gurup gösteri yapmaya başladı ve kısa zamanda bu harekete sempati duyan bir kalabalığı cezbetti. Gazeteler ve Türk bayrakları ellerde sallanıyordu. Fevkalâde bir hal dışında bu hareket enerjisi yüksek bir delikanlılar gurubunun taşkınlığından ibaret bir hadise olarak vasıflandırılabilir.

Bununla beraber, gösteri yapan kalabalığın vasfı sür'atle değişti ve gençlik, muazzam bir yığın içinde sadece bir unsur haline inkulâb etti. Kıbrıs mevzuundaki Türk görüşünün gürültülü bir nümâyişle aksettirilmesi şeklinde başlayan durum, tahripkâr bir yağma hareketi haline geldi. Nisbeten şehrin lüks ve serveti ortasında yaşayan eski köylüler - Ayakkabı boyacıları, hamallar, apartman kapıcıları ve dilencilerden müteşekkil proleterya kitlesi sevkedici unsur haline geldi. Bunlar gazete ve bayrak değil, sopa ve küskü gibi vasıtalarla mücehhez bulunuyorlardı.

★

Bu değişmeyi açıklayabilmek için, kargaşalıklarda müessir rol oynayan bazı muayen faktörlere işaret etmek lâzımdır. Bunlardan biri, büyük şehirlere geniş ölçüde köylü akını vakiasıdır ki, bunun tesirleri İstanbul ve Ankara gibi yerlerde en dikkatsiz müşahitlerin dahi gözünden kaçmaz. Bu akın, diğer âmillerle birlikte ulaştırma vasıtalarının ve bilhassa yolların gelişimi ile kolaylaştırılmıştır. Bu köylülerden pek çokları barınacak veya çalışacak bir yerleri olmadığı ve hattâ ekseriya çalışacak bir yer aramak üzere lüzumlu ihtisastan mahrum buldukları halde, tamamiyle emniyetsiz olarak şehre gelirler. Bunun neticesi olarak en kötü neviden bir sürü gecekondü mahalleleri türemiştir. Bu gece kondu sakinlerinin perakende işler yapmak suretiyle şehirlerde idamei hayat etmeleri veya köylerine dönmeleri meselesi münakaşa edilmektedir. Maamafih bir nokta gayet sarhihtir: Köylerine döndükleri

zaman, onların şehir içindeki yaşama seviyeleri ile, patron, meslek erbabı ve memurların yaşama seviyesi arasındaki mesafe malûm şartlarla geriye götürülür. Genç öğretmen ve sosyal münekkî Mahmut Makal, şehre para kazanmak için gelen, fakat köylü ile teması devam ettiren gezgin köylünün, şehir sakini ile bir tutulamıyacağı ve dolayısıyla şehirdeki aydınlık ve lüks hayatın tesiri altında kalmıyacağı mütalâasını ileri sürmüştür (17). Bununla beraber, İstanbul kargaşalıkları o kabul etse de, etmesede köylünün geniş ölçüde şehirde gördüklerinin tesiri altında kaldığını ortaya koyar mahiyettedir.

Fazla olarak 1955 yılında Türkiyenin, bu gün dahi hâlâ mücadelesini yapmakta bulunduğu döviz buhranının ıstırabını çekmekte olduğu hatırlanmalıdır. İthalât son derece azalmış ve Birleşik Devletlerle yapılmış olan hususi kredi anlaşmasının sağladığı yardım sıfıra münce olmuştu. Aynı zamanda fiyatlar devamlı surette yükseliyor ve nisbeten sabit gelirlerle geçinen büyük bir memur kitlesi idameî hayat için gittikçe daha büyük güçlülerle karşı karşıya geliyordu. 6 Eylül gecesi bu kimselerden birçoklarının İstanbul sokaklarında bulduklarından şüphe edilmemelidir.

Son olarak İstanbul'da, bilhassa Rum, Ermeni ve Yahudilerden müteşekkîl hatırı sayılır massedilmemiş azınlık grupları bulunduğuun hatırlanması da lâzımdır. Daha ziyade iş ve meslek sahasında mütakâsif bir halde bulunan bu cemaatler, şehir ticaret ve sanayinin büyük bir kısmına hâkim bulunmakta ve birçokları - zaman zaman maruz kaldıkları tacizlere rağmen - yüksek maddî kazanç sağlamaktadırlar.

Bu üç unsurun yekdiğerine bağlanması ile, gösteriler için müttehit bir tema meydana geldiği ve bu suretle bütün hüsrân ve düşmanlıkların ortaya çıkmasında bunların müşterek bir izah yolu teşkil ettiği bir hakdaktır. Köylü, sembolik olarak şehirlinin mallarından hincını alabilirdi. Sabit gelirli küçük memur, almaya gücünün yetmediği istihlâk mallarının fiyatlarını yükselten enflasyon üzerindeki inflasını böylece ifade edebilirdi (18).

Fazla olarak bu hasmane hissiyat, gayri-müslim azınlıklar ve hususiyile Rumlar üzerinde tatmin edilebilirdi. Şehrin iş ve ticaretinde önemli bir yer tutmaları sebebiyle, sabık köylü onları gözü önünde ihtişamla dalgalanan yüksek hayat seviyeleri ile tanıdı. Haksız zenginleşme iddiasını muhtevî hissiyat havayı etki altına almışa benziyordu. Türklerin Türk olmayanlar tarafından istismar edilmekte olduğu fikri, basit dimağlarda öfkeleri tahrik ederek hisleri izhar fırsatını verdi. Sabit gelirli küçük memur için de esas itibarıyla bu mütalâa doğrudur, yalnız onun duyduğu hüsrânı izleri belki de daha derindir. Köylüye göre, şehir hayatı değişik ve garipti. Memura göre ise böyle değildi. O Batılı bir şehirlinin bütün emel ve arzularına sahipti, fakat fiyatların yükselişi sebebiyle bu arzularını tatmin imkânından mahrum bulunuyordu. Diğer taraftan, gayri - müslim iş adamları enflasyon şartlarına uyma imkânına sahiptiler. Bundan

başka, bunlardan birçokları kutluğu çekilen emtianın alım - satımı ile meşgul olan dükkân sahipleri olarak, iktisadî buhranın devamından fayda uman kimseler durumunda idiler. Netice olarak tekrar edelim, durum Türklerin gayri - Türk unsurlar tarafından istismarının bir tablosu idi.

Nihayet, Kıbrıs ihtilâfı Türk - Yunan ihtilâfının bütün eski yaralarının açılmasına ve bu arada Atatürkün evine taarruz edilmesi de Türk milliyetçiliğinin sembolünün sahneye çıkmasına sebep oldu.

Bu suretle kargaşalıklara iştirak eden gruplardan her biri, yapılanları hak göstermek için milliyetçilik ruhunu çağırarak imkânına sahipti. Gerçekten gösterinin devamı sırasında daima göze çarpan müşterek sembol, Türk bayrakları ve Atatürk portreleri idi. Bu sembollerden birinin veya her ikisinin dükkân ve binaların üzerinde mevcudiyet veya ademi mevcudiyeti, o yerin Türk olup olmadığını ve binaenaleyh oraya taarruz edilip edilmeyeceğini tayinde bir kıstas rolü oynuyordu. Azınlıklara mensup bir çok dükkân sahibi bu suretle kendi mallarını koruyabiliyordu ve nitelik bazaları bu suretle korular da. Belki esasen Rum oldukları bilinenlerin her hal ve kârda bu şekilde kendilerini kurtarmalarının mümkün olması pek şüpheli idi. Buna karşılık Türklere ait tesislerden bazıları da taarruza uğramıştı. Bu istisnalar nümâyişçilerin normal olmayan kuvvei muharrikelerini açıklar, fakat baştanbaşa milliyetçi sembollerin hâkim olduğu hakikati bakidir.

Milliyetçiliğin de diğer bir çok müphem ve mücerret idealler gibi pek çok insana pek çok mânalar ilham edebileceği zâhirdir. Şayet bu çıkarılacak yegâne mânâ idiye, bize yeni bir şey öğretmiş değildir. Bununla beraber şayet, kırk yıl kadar önce Ziya Gökalp tarafından tasviri yapılan Türk Cemiyetini hatırlarsak daha önemli bir sonuca varmak mümkün olur. Büyük Türk milliyetçisine nazaran bir millet ve cemiyet olarak Türkiye için en belligâh mesele cahil kitlelerle azınlık arasındaki geniş boşluğu kapatmaktır. O, Atatürk Cumhuriyetinde bu uçurumun ortadan kalkacağını ümid ediyordu. Filhakika son otuz beş yılda az şey yapılmış değildir. Bununla beraber 6 Eylül 1955 tecrübesi bu boşluğun devam etmekte olduğunu göstermektedir. Fakat bir farkla; Gökalp'in devrinde cahil kitleler hareketsiz ve idersizdi. Halbuki şimdi kendilerini temsil ve ifade edecek, siyasî şuur ve sembolleri olan bir ses ihraz etmiş bulunmaktadırlar. Mutedil bir tonla millet namına konuşmak, bu sebepten, Türk hükümeti için son derece müşkül bir vazife haline gelmiştir.

Son zamanlardaki gelişmeler, Kıbrıs ihtilâfının en kötü tesirlerini yoketmek ve Türkiye ile Yunistan arasında dostane işbirliğine müstenid bir atmosferin yeniden tesisine imkân vermek üzere müzakere teşebbüsleri yapılmakta olduğunu göstermektedir. Yeni Kıbrıs Cumhuriyetinin olduğu kadar, bütün hür dünyanın selâmeti uğruna insan ancak bu zorlu teşebbüsün tam bir başarıya ulaşmasını temenni edebilir. Aynı zamanda, burada tahliilini yap-

tığımız nâhoş vak'a ümid etmek isteriz ki Türk liderlerini bazı iç meselelerin hâllî yolunda yeni gayretler göstermeye sevketsin. Aksi takdirde milliyetçilik, mevcut politik ve sosyal mecraların devasını bulamadığı vahim sosyal ve ekonomik dertlerin ifadesi için, gerekçe teşkil etmek üzere, tekrar bir örtü olarak kullanılabilir.

(11) Benim gayem, münhasıran Kıbrıs meselesinde Türk görüşünün mahiyetini açıklamaktır. Takdimde hakikatten ayrımlar olsa bile, maksat bir iddia veya bir tavır mümkün mertebeye sıhhatli bir şekilde aksettirmektir. Yazdıklarım 1954 - 56 arasında Türkiyede ikametim sırasında sayısız Türk kahvesinin içildiği muhavere ve münakaşalardan süzülenlerdir.

(12) Bunların hepsi Kuzey Amerika Gazeteleri İttihadından William Hillman tarafından, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun bir mülâkatından Cyprus and Turkey başlığı altında aksettirilen görüşlerdir.

(13) Temperley Vol VI. 1, Ch 1, Part II

(14) Bu son nokta hususiyile Aralık 1955 de Menderesin siyasî iktidardan düşme tehlikesi belirdiği sırada duyulmuştur.

(15) Büyük bir gazetenin sahibi ve Atatürkün yakın arkadaşı olan Falih Rıfkı Atay tarafından yazılan bir başmakalede bu atmosferin mahiyeti açıklanmıştır. Yazar, Kıbrıstaki Rum tetişçilerin ada Türklerini katliama karar vermiş oldukları hakkındaki bir şayiye temas etmektedir. Eski günlerin düşmanlık ve hüsumetini hatırlatan bu şayiye bir miktar heyecan yaratmıştır. Bak: Dünya Gazetesi, 8 Eylül 1955. Maamafih başka hiç bir yerde ne böyle bir katliam haberi ne de buna dair bir şayiye rastlamış değilim.

(16) Bu intiba Cenevreden gönderilen ve New York Times'in 17 Eylül 1955 nüshasında yer alan bir tel haberi ile teyid edilmiştir. Hakikatte o zamanlar İstanbul'da bir çok önemli yabancı şahsiyetlerin (bu arada bir eski Fransız Başbakanının) kargaşalıklara şahit olmalarına münce olan bir çok milletlerarası konferans toplantı halinde veya toplanmak üzere bulunuyordu ki, bu da Türklerin düştükleri durumun güçlüğüne bir kat daha arttırmıştır.

(17) Şahsî muhavere, Ankara, 28 Nisan 1956. Makal Cumhuriyetin öğretmen yetiştirme sisteminin bir mahsulüdür. Sosyal ve ekonomik terakki mevzuunda, bilhassa köyler bakımından son derece septiktir. Yazılardan bazıları 1950 seçim kampanyasında sansasyon yaratmıştır. Bizim Köy İngilizce tercümesi, Londra: Valentine Mitchell and Co., Ltd., 1954.

(18) Hoffman, New York Times'in 17 Eylül 1955 nüshasında. "Bilhassa sıkıntısı çekilmekte olan demir, çelik ve tekstil ithalât eşyası nümâyişçilerin baş hedefleri idi; keza eski şahsî ve malî hesaplarını halletmek isteyen bazı kimselerin de kargaşalıklardan faydalanmak istedikleri söylenmektedir" denmektedir.

— SON —

Kültür Ve Sanat

«Suyu Arayan Adam»

Mehmet SEYDA

Şevket Süreyya Aydemir'in 538 sayfalık kitabında anlattığı olaylarla kişisel davranışlarının uzun hikâyesi, özetini, gene kendi kaleminden 461. sayfada bulmaktadır :

«Çocukluk yaşlarımda hedefim subay olmaktı. Bir subay ve belki de bir gün paşa? Bence subay büyük ve kahraman bir varlıktı. O başka bir mahlûktu. Hiç kimse ondan üstün olamazdı..

Balkan Harbinden sonra gâyetim köy muallimliği oldu. Muallim mektebinde bunun için hazırlanıyordum. Yenilen ve tilsimini kaybeden devlet varlığımızı ve yaralı milletimizi, ancak ilk mektep hocaları kurtaracak diyordum. Köy muallimi, her zaman mefkûreci ve yılmaz bir varlık olacaktı. Köy muallimi, biraz çeteci, biraz asker ve her zaman ateşli bir önder olmalıydı. Köy muallimi için, gece, gündüz, yorgunluk ve hele menfaat kaygusu olamazdı. Köy muallimi kendini halka adanmış bir varlıktı. Dağda, kentte, bulunduğu her yerde ve her türlü şartlar altında halk için çalışacak ve vatan böyle kurtulacaktı..

Fakat, daha bir ilkokul hocası yaşına ulaşmadan, dünya harbi patlayıp da cephelere koşunca, benim için mefkûrenin sınırları daha da genişledi. Artık yalnız kendi toprağımız ve kendi halkımız için değil, Türk milletinin bütün boyları, bütün kolları için çalışacaktık. Hattâ o harbin sonunda devlet yenilip de ruhumuz bu yenilgiyi kabul etmeyince, Kafkasya dağlarında, Kafkasya'nın kasabalarında, köylerinde idealist bir gençlik savaşı başladı. Hem öğretmen, hem asker, hem çeteci ve hepsinin üstünde bir mefkûreci olarak uğraşılan, çarpışılan, didinilen güzel günler..

Fakat hayat yolu, bizim çizdiğimiz yol değil ki? Onun istikametini çizen başkası. Nitekim evvelâ bir kaos. Sonra inkılâplar, fırtınalar, savrulmalar. Nihayet bir gün, ben de kendimi bir ihtilâl safında bulmuştum. Dünya nizamını baştanbaşa yıkacak ve bu harâbenin üstünde kendi nizamımızı kuracaktık..»

Yukarıya alınan satırlardan da anlaşılacağı gibi, sayın Aydemir, kitabında yer yer, olayların ve bunların kendisini sürükleyip götürdüğü yeni aşamaların özetini veriyor. Bu, bir derleyip toparlama, bir açıklama yolu oluyor. O zaman da, elbette, gene yer yer çok duygulu, şiir dolu sayfaları bulunmakla birlikte, «Suyu Arayan Adam» uzun bir yaşam hikâyesi, ya da otobiyografik roman olmaktan çıkıyor.

Bir roman değil, bir oto-biyografi değil; peki nedir, hangi türe girer «Suyu Arayan Adam»? Düşündüm, taşındım, kitabın bende bıraktığı izlenimle şu sonuca gel-

dim; kitap, genel anlamında, bir direnme, dosta düşmana karşı bir kendini savunmadır.

Ancak, hemen eklemeliyim ki; Sayın Aydemir bu savunmayı çok bilinçli, çok ustaca yapıyor. Sözgelisi, «Ejderhan Balıkçı»'sından başlayıp «İnkılâbın Emrinde» bölümüne gelenecek yazılan bölümler gerçeklerin en kapalı biçimde anlatılan bölümleriyken, kişiye en açık ve içten yazılmış, nesnel ve öznel tartışmaları yapılmış bölümler gibi geliyor.

Yazarın medenî cesaretine karşı hiçbir küşünüm yok. Ayrıca, bu küşüne bir neden olmadığı gibi, bir hakkım da yok. Yalnız, kitap daha özgür koşullarda kaleme alınsaydı, Sayın Aydemir, bize, kendisini bir zamanlar Maksizme iteleyeni nedenleri daha tam, cayıp ve dönüş nedenlerini de gene daha açık biçimde, çekinmeden anlatabilecekti sanıyorum.

Diyeceğim; kitabın 240. sayfasındaki (Ben, partiye, işte bu hengâme içinde girdim) sözü, daha önceki olaylar için yapılmış uzun açıklamalarla karşılaştırıldı mı, yetersiz kalmaktadır. Gene kitabın sonlarına doğru, İstiklâl Mahkemesi'nde yapılan savunmanın niteliği açıklanmadığı için, 414. sayfadaki (Sözlerimi başladığım hava içinde bitirdim) tümcesi ve bununla ilgili dip notu, bize pek az birşey söylemekte, daha doğrusu hiçbir şey söylememekte. Ayrıca, «Rus ovası ve Rus mistiği» bölümünde adları geçen öbür iki aydınımız ve sanatçımız, şair Nâzım Hikmet Ran ile Vâ-Nû üstünde toplumumuzun bugünkü kamileriyle izlenimlerinin tam bir kesinliği yoktur. Bunun için de, sanımca, zamani, çağı çok geniş tutmak gerekecektir.

İşte bütün bunlar, yorumlama ve anlama yükünü okuyucunun sırtına bindirmiş oluyor. «Suyu Arayan Adam», duygusal yaşamın ağır bastığı bir roman türüne gireremeyen, her şeyi açıkça belli, düşünüyü ve davranış süreci iyi açıklanmış, tam bir otobiyografi olmaktan da çıkıyor. Yazarın kendini anlatma, tanıtmaya çabasına karşılık, onun bu iyi niyetini kötüye yormaktan elbette kaçınıyor ve kendisinininkine eşit iyi niyetli bir okuyucu olarak, kitaptaki bu eksikliği, onun bilerek ve isteyerek yaptığı bir unutkanlığa değil, toplumumuzun koyduğu kimi yasaklara bağlıyoruz.

Madalyanın bir yüzü böyle. Öte yüzüne gelince; birçok yönlerden olumlu, yararlı. Sayın Aydemir, yaşayıp gördüklerini anlatırken o çağdan sonra gelenlere epeyce şey öğretiyor. En başta, Balkan Savaşı öncesinden bu yana, Türk aydınının geçirdiği değişim ve gelişimlerin canlı, - yuvarıka değindiğim konu söz dışı - birçok

yerlerde gerçekten başarılı çizilmiş portrelerini bulmaktayız. Gölgede kalan Ziya Gökalp'ın Turancılık ülküsü cesaretle tartışılıyor. Günümüzde de taraftar toplamış bu düşsel inanç ve görüşün gerçekler önünde uğradığı ağır bozgun güzel bir anlatımla belirtiliyor. İttihat ve Terakki Cemiyeti önderlerinin (Talât Enver, Cemal Paşalar v.b.) kişilikleri, gerek savaş içinde, gerekse savaş sonrası durum ve tutumları ışığa çıkıyor.

Sonra, Sayın Aydemir, kendisiyle doğrudan ilgisi bulunmayan politikacıları anlatışta da örnek bir nesnellik gösteriyor. Sovyet Rusya serüveninde, ayrı ayrı dinlediği Kamenef'le Stalin'in en belirli yanlarından yakalanıp gözler önüne konulması, övgümü doğrular sanımdayım. Birinde giderek daha çok kana boyanan katı bir gerçekçilik, öbüründe alabildiğine bir düşseverlik.

İlk Acun Savaşı'nda, davullar zurnalarla köylerden derlenen erlerin, okullardan toplanıp tez ve yetersiz bir eğitimden sonra cephelere sürülen yedek subayların acıklı serüvenleri, o sıralarda yurdun, özellikle Anadolu'nun içinde bulunduğu koşullar, kitabın belki de en dokunaklı sayfaları. Öğretmen Okulundan alınan Aydemir, Kafkasya Cephesine gidecek bir yedek subaydır. İstanbul'dan yola çıkar. Anadolu boydan boya yaya geçilerek cepheye ancak iki ayda gidilir.

Yedek subay Aydemir, yeni tanıştığı savaş psikozunu şöyle anlatır :

«... Baskının ilk anlarında duyduğum hisler, belki birtakım heyecanlar, hattâ korkulardı. Ama, sonra mücadele geliştikçe bunun yerini bir nevi hafiflik ve ferahlık duyguları aldı. Daha sonraları, içimden garip ve vahşi birtakım duyguların kabardığını hissettim. Nesiller ve nesiller ötesi cedlerimizden bize gelen, fakat cemiyetin, terbiyenin sathî tesirleri altında uyuyup kalmış olan duygular hep birden ayaqlanıyordu.

Gecenin bağrında dağlar durmadan inliyordu. Baskın şiddetlenip de ben siperden siperle koşup didindikçe, içimden kabaran hüviyetime daha iyi alıştıyordum. Düşmanı ateşlere boğmak, kesmek, parçalamak, gırtlığına yapışarak damarlarını koparmak kanını emmek... Yeni hüviyetimin ihtirasları şimdi yalnız bunlardı..»

Sözü geçen düşman Ruslardır. Sonra içeride Sovyet devrimi öncesi bir çöküş olup Ruslar çekilince, onların yerini Ermeniler alacaktır. Bu arada Sn. Aydemir'in birliğindeki erler üzerinde edindiği kanılar, gördükleri şeyler gerçekten ilginçtir:

İlk derste İslâmı diyenler çıkıyorsa da, «Peygamberiniz kimdir?» sorusu, «sağ mı, ölü mü?» sorusu yurdun dört bir yanından karmakarışık derlenmiş, sayısız dinsel tarikatlara bölünmüş, acunla ilişkisi kökten kesik erlerimizi şaşırıp bocalattırıyor. Onlar, ikinci derste: «Biz hangi milletteniz?» sorusuna bile açık, seçik bir yanıt veremiyor, «Biz Türk değil miyiz?» deyince de hemen « — Estağfurullah! » diyorlar. (Sayfa 111-113.)

Ruh yapılarına gelince; «... Harbin insani oyalayıcı geniş hareketleri yerine, aylar ve aylarca saplanılan siperlerin kasveti başlayınca, ruhları ilk saran şey melânkolidir. Bu melânkoli, evvelâ, insanın kendi içine dönüşü ile başlar. Bir erin, basit askerin, kendi içine döndüğü zaman, orada bulduğu şey, kendi maddî ve brütal şahsiyetidir.

O, ya bir köylüdür. Ya bir kasabanın kenar kalabalığı içinden gelmiştir. İlk duyduğu ihtiras midesinden gelir. Sonra da hemen cinsi benliği şahlanır. Karısı, nişanlısı gözünde tütmeğe başlar. Köyü, yahut evi günler, hattâ haftalarca süren uzak yolların ardındadır. Fakat onun kafasında, zaman mefhumu da, mesafe mefhumu da tamamen bulanıktır.

... Bu basit insan, köyünü bulmak için karanlıklara karıştığı, yahut kendi tâbirince «cahillik ettiği» zaman da, tıpkı dağarcığını omuzlayıp, askerlik şubesine vardığı ve asker ocağına yollandığı zamanki kadar, iyi bir insandır. Onun bir gün birden yerini bırakıp yollara düşmesi, ne harp ten gelen bir ölüm korkusundandır, ne de meşakkatlere dayanıksızlığındandır. Nitekim bir gün yakalanır ve cepheye dönerse, sanki hiçbir şey olmamış gibi daha uzun zaman, sâkin ve sessiz, gösterilen hizmetleri canla başla yapar.» (Sayfa: 119-120).

Gene kitapta belirtildiğine göre; bu erler başlarında komutanlarını buldukça ileri atılmakta, yiğitlik örnekleri vermektelerken sayacakları kişiyi bulamazlarsa ya çözümlüp dağılmakta, ya da ilkel bir içgüdü ile, ateş ortasında birbirlerine sokulmaktadırlar.

«Suyu Arayan Adam», asıl önemini, aldanmıyorsam, bu geçmiş günlerin hikâyesini anlatmaktan çok, Türkiye Cumhuriyetinin ekonomi-politikasını (Marksizm ile Sovyet Rusya deneyinden elde edilmiş bilgilerle) yeni bir çözümleme çabasından kazanmaktadır.

Devletçilik, günümüzde de tartışmasını sürdüren bir konu. Sayın Aydemir ise, bildiği üzere, gerek Kadro Dergisi çevresinde toplanmış arkadaşlarıyla, gerekse tek başına Türkiye'de devletçiliği ilk olarak savunmuş aydınlarımızdan biridir. Onun Sanayi Vekâleti Tetkik Hey'eti Başkanlığına getirilişi, savaş yıllarında savaş ekonomisini koordine eden bir kurulda raporör olarak çalışması da bu önemi çoğaltmaktadır. Atatürk'ün önderliğinde yürütülen devrimler, bir aydın olarak onu etkilemiş, karşılığında o da, Ulusal Egemenlik Savaşıyla Türk devrimlerinin kendi açısından bir ideolojisini yapmış, görüş ve inançlarını toplumumuza uygulamaya çalışmıştır. Bu görüş ve inancın ayrıntılarıyla anlatılması, öyle anlaşılıyor ki, Yazarın «Kadro Hareketi» adıyla çıkacak bir başka kitabına bırakılmıştır. «Suyu Arayan Adam»'da rastladıklarımız ise - özet olarak şunlardır :

(... 1922 - 1929 arasındaki iktisadi siyaseti bir cümleyle ifade etmek mümkündür : Himayeci bir gümrük siyaseti arkasında liberal bir iktisat nizamı (Sayfa 471).

.. Şimdi öyle bir noktaya varmıştık ki önümüzde ancak iki yol vardı : 1 - Mânevi bakımdan, Türk inkılabının heyecanını harekete getirmek. 2 - Maddî bakımdan, hem milli gücü seferber etmek, hem cihan buhranının (Not : adı geçen 1929 yılı büyük kapitalist ekonomi buhranıdır. - MS.) sudan ucuz bir hale düşürdüğü teknik vasıtaları ve personeli vâdeli olarak çekerek, kendi teknik gelişmemizi sağlamak.

Bunun için de, herkesin kendi görüşünü ve düşündüğünü yazması söylemesi yani kendi dağarcığında ne varsa ortaya koyması gerekti. (472 - 473. sayfalar).

.. İnkılabımız ne bir reform, ne de idari bir değişikliktir. O, tam, orijinal ve tesisleri itibariyle dünya ölçüsünde ehemmiyetli ve bize benzer bütün memleketler için misal ve önder olacak bütün şartları haizdir (478. sayfa).

.. Sanayi kurmak, fakat sınıf mücadelesini önlemek, milli sermayeyi yaratmak, fakat bu sermaye üstünde bir oligarşinin şımarıklığına yol açmamak, devleti geliştirmek, fakat ferdi köle haline getirmemek, hülâsa iptidailikten kurtulmak, fakat hem sınıf mücadelesini besliyen liberal bir demokrasinin, hem de kanlı bir sınıf diktatörlüğünün ağına düşmemek.. Kadronun müdafaa ettiği devletçilik buydu. Memleket ölçüsünde bir teşkilatlanma ve kalkınma davasıydı (499. sayfa).

.. Bizde Devletçilik resmi bir ağızda ilk defa 1930 da ifadesini buldu. Demiryolu Sivas'a varmıştı. Sivas istasyonunda hat işletmeye açılacaktı. Çıplak ve kuru bir orta yayla dekoru içinde Başvekil (İnönü) ilk defa «mutedil bir devletçilik» ten bahsetti. Bu kelimeler, sözün akışı içinde hiç kimsenin dikkatini çekmedi ve yalnız bir kişi tarafından alkışlandı.

Bu devrede, bilhassa 1930 - 1934 arasında Türkiye'de, rejimin fikri ve nazari esasları üstünde araştırmalar olmuştur. Cumhuriyetin onuncu yıl dönümüne rastlayan devre, bu bakımdan dikkate değer. Halk Partisi bu devrede programını yeniden gözden geçirmiş ve partinin bayrağında altı ok şeklinde canlandırılan altı prensip, evvelâ bu programda, sonra da anayasada yer almıştır (Sayfa: 499).

.. Parti Genel Sekreteri Recep Peker : «- Liberal demek vatan haini demektir» gibi konuşmalar yaptı. - İmtiyazsız, sınıfsız, birleşmiş bir milletiz, şeklinde marşlar tertip edildi.

Fakat, hâkim partinin programına ve anayasasına rağmen Türkiye hiç bir zaman devletçi olmadı (Sayfa 500).

.. Zaman akıp gidiyordu. 1923 - 1929 devresinde milli sermayenin birikmesi ve liberal bir kalkınma hamlesi nasıl tahakkuk etmemişse, 1929 - 1933 dünya iktisat buhranı sırasında da memlekete ucuz ve uzun vâdeli makina ve tesisler getirilmesi imkânları öylece kaybolmak üzereydi (Sayfa 503). ...Bizim elimizde kalan vakit, ise, dünya iktisat buhranı (1929 - 1933 veya 1934) ile, kopacak İkinci Dünya Harbi arasındaki kısacık zamandan ibaretti (Sayfa 504). .. İkinci Dünya Harbi bizi, Atatürk'ün cesaretle tesviye ettiği bir zemin üstünde, fakat birçok merhaleleri henüz a-

şılammış bir yolun yolcuları olarak buldu (Sayfa 507).

.. İkinci Dünya Harbi devresine Türkiye; birinci Dünya Harbi başlangıcında devleti elinde tutan dar görüşlü kiliğin tamamen zıddı olan bir devlet kadrosuyla girdi (Sayfa 509).

.. Nihayet bizde de, Kabinenin dört vekilinden teşekkül edecek bir heyete bağlı Vekâletler arası bir harp sonu raporu komisyonunun kurulmasına karar verildi. .. Komisyon kuruldu. Ben bu komisyonun raporörü oldum. ...Bu raporların âkubeti, birtakım Kabine veya Kabine âzaları değişiklikleri arasında maalesef çok parlak olmadı. Bürokrasinin aç kurdu, eline düşen her sahipsiz nesne gibi onları da kemirdi, durdu.

Fakat ,harbi takip eden ilk beş sene, şeker istihsalini 260.000 tona, çimento istihsalini 1.000.000 tona, dokuma istihsalini nüfus başına 20 metreye çıkarmak gibi bir sıra dâvalar bunlarda yer almıştı. Tunçbilek santrali, Sarıyar barajı, Kuzey batı Anadolu'nun elektrifikasyonu vesaire gibi mevzular ele alınıyordu (Sayfa 515).

.. Yatırım sahaları yavaş yavaş aydınlanıyordu. Fakat ortada büyük bir hastalık vardı. Adı söylenmiyen, fakat herkes tarafından bilinen ve gittikçe artan bir hastalık : İktidar yorgunluğu! Ben, 1930 danberi Halk Partiliydim (Sayfa 516).

.. İkinci Dünya Harbi, bizi hakikaten, Doğu ile Batımın, yani totaliter bir sosyalizm ile, şimdi artık otoriter, hattâ güdümlü olan bir demokrasinin çatıştığı hat üzerinde bıraktı. Biz, keza güdümlü ve otoriter bir demokrasi olarak bu sınırın üstünde ve demokrasiler cephesi içindeyiz. Vakiâ bugünün demokratik nizamı nasıl on dokuzuncu asrın demokratik nizamı değilse, bugünün sosyalizmi de artık, dünkü sosyalizm değildir. Fert, artık her yerde geliyor. Fert, artık standart bir âlet, kör bir iş gücü ve bir propaganda mahlûku olmaktan kurtulmak istiyor. İnsan oğlu, hürriyete, aşka ve yalnız beşeri duyguların ifadesi olan güzel sanatlara yöneliyor. Zaman, insanlığın tekâmülünü önleyen sun'i sınırları her gün biraz daha yumuşatmaktadır. Fakat ne de olsa bugün, dünya henüz birtakım perdelerle hâlâ birbirinden ayrılan birtakım zıt karargâhlara bölünmüş durmaktadır (Sayfa 518).

Albay Zaim'in, General Necib'in, Cemâl Nâsır'ın, Suekarno'nun, Burgiba'nın ve daha nice nice istiklâlcî önderlerin, Atatürk ve inkılabımız hakkındaki takdiri ve hayranlık beyanlarının, memleketimizde bir günlük gazete haberinden daha fazla bir yankı uyandırmadığını hüznle kaydetmek lâzımdır. Bu, neslimizin bir hatâsıdır (Sayfa 519).

.. 1950 den sonra bir gün, bir Vekiller Heyeti kararıyla işimden ayrıldım.. Şimdi artık bir emekliyim. (522. ve 536. sayfalar).

«Eğer yeniden dünyaya gelseydim, gene kendi hayatımı yaşardım» diyen Sayın Şevket Süreyya Aydemir, eğer anlayabilmişsem, yaşantısı boyunca aradığı o «su» ya kavuşabilmiş değildir. «Huzurun bir pahası var - Benim ödediğim paha, haya-

tının hepsidir» sözünün : «Ama ödediğim bedel, ulaştığım kaynak için çok değerli. Çünkü bu kaynağın başında ben, yıllar yılı kaybettiğim en değerli şeyi yani kendimi buldum» sözüyle bağdaşmazlığından çıkardım bu yargıyı. Öte yandan, evet, suya kavuşamaması ne kadar üzüntü vericiyse, birçok aldanışlar pahasına onu durmadan aramış olması da o kadar değerli elbette.

Böyledir bu; bir, ya da birkaç ana köşülü hesaphyamadıklarından mı nedense, bir kuşak arar, çalışır çabalar olmaz, bulamaz. Onların zorladığı koşullar zamanla olgunlaşınca daha sonraki kuşak tamamlar işi.

İnsancıl bir özlemde, Şair Arif Damar ne tatlı, ne özlü söylemiştir :

Nobele Doğru

Gazeteler, geçen ayın sonlarında, Fransa'da, Combat gazetesinde çıkan bir makaleyi özetlediler. Makalenin yazarı Daniel Mauroe, önmümüzdeki Nobel Edebiyat Armağası'nın «İnce Memed»den dolayı, Türk romancısı Yaşar Kemal'e verilmesi ihtimalinin yüksek olduğunu belirterek, Yaşar Kemal'i övmüş ve uzun bir biyografisini vermiştir.

«İnce Memed», Türkiye'de yazılıp basılabildiği çok olmadığı halde, dışarda yayılmış bir Türk romanıdır. Tabii, bu «ihtimal» gerçekleşir de bu yıl Nobeli alırsak, daha da yayılacaktır. Hattâ, sade İnce Memed değil, onun yanı sıra, öteki romanlarımız ve sanatlarımız da dünya önüne çıkma mutluluğuna erecektir. Nobel Edebiyat armağası, dünya aydınlarını en çok ilgilendiren, üzerinde, ileri geri, en çok konuşulan bir sanat olayıdır. Bu sayede, Türkeli, Türk insanı da, daha cevherine yaraşır bir şekilde tanınmış olacaktır. Bence İnce Memed, bunu başaracak çapta bir eserdir. O, tekerlemeli, tekrarlamalı, şiirli dilleyle bir romandan çok, kökü tâ Homeros'a, tâ Dede Korkut'a uzanan bir destandır. Ak köpüklü Akdenizi anlatarak başlar. Türk folklorünün bütün anlatım imkânlarından faydalanarak kanatlanan bir üslup. Adana'nın Çukurova'sında, Değirmenoluk köyünde, çakırdikenli tarlalarda, Dikenlidüzü kırlarında, Çiçeklidesinde, Toros eteklerinde, dağlarda Üreğil toprağında, sazlar bükler arasında dolaşır durur. Sanki satırlar ve sayfalar arasına, tuz gibi Çukurova toprağı ekilmiştir, güzel güzel kokar.

Değirmenolugun ağası Gâvur Abdi, astığım astık, kestiğim kestik, belâ bir adam. Geniş tarlaları ektirip biçtiriyor, canı isterse üçte iki alıyor, isterse dörtte üç alıyor. İnek alıyor, koyun alıyor. Malda gözü varsa mal, canda gözü varsa can alıyor... Dünyanın her tarafında mahzun, dünyanın her tarafında uzun yüzyıllardan beri çok çekmiş, bağıryanık köylüler, gene de bir şey yapamıyorlar, bir şey diyemiyorlar. Ne deneceğini, ne yapacağını bilmiyorlar. Döne karının oğlu, kara kuru,

«İlle görmek için mi beklenir güzel günler? Beklemek de güzel».

BİR AÇIKLAMA

FORUM ve VARLIK Dergilerine ve daha birkaç yere, aslında dedemin adı olan «Ömer Sâküp» takma adıyla bir süre yazdıktan başka, Cumhuriyet'in roman yarışmasına da gene bu takma adla katılmıştım.

Ama, Gece Postası'nın Ramazan Köşesi'ndeki «30 Günde İslâm Dini» yazarı sayın Ömer Sâküp'la uzak-yakın bir ilişimim olmadığını burada açıklarım. 23.3.1960

Mehmet SEYDA.

Fakir BAYKURT

ufacak, keskin gözlü İnce Memed, ilk defa kafayı kanırıp «Hayır!» diyenlerdendir. İnce Memed, belki köylü kitlesinin bir hıncı, daha doğrusu, bir protestosu olarak dışarı fırlıyor! Ortalıkta düzen diye bir şey yok. Var bir düzen ama, İnce Memed'e, Değirmenoluk köylüsüne hak hukuk tanımayan, hep Gâvur Abdi'yi koruyan bir düzen! İnsan keyfinden eşkiya olmaz. İnce Memed, köy köy, dağ dağ, «kanun dışı» bir insan olarak büyüyor. Yaban köylerde, dağlarda, kayalarda geziyor. Ustalar, arkadaşlar görüyor, yetişiyor. Boyu büyüdükçe hıncı da büyüyor. Takipçiler, Abdi ağanın hatırı için vurup kırıyorlar... İnce Memed çetesi de, bir gününe erip, düşüyor Gâvur Abdi'nin peşine! Memed, Değirmenolugu basıp davul zurnayla çakırdikenlerini yaktırıyor, toprakları bölüştürüyor: «Ekin, dikin...» diyor. «Kaldırdığımız hep kendinizin! Alın terinize ortakçı yok!» Sonra koş baba koş; koş, Abdi ağayı kovala! Abdi ağa ölmeyince yoksula dirlik yok! Abdi ağa kasabada karakolun yanına bir ev yaptırmış. Pencerelerine kum torbaları yığırmış. Abdesine namazına düşmüş...

Sonra hükümet kuvvetleniyor. Ortalık yatışsın diye eşkiyalara af çıkarıyorlar. Eşkiyalar, inip teslim oluyor. Memed de teslim olacak. Köyüne geliyor. Karı kız, genç koca, çevresine halka oluyorlar. Ama benizleri soluk, kanları uçup gitmiş gene... İnce Memed kurtuldu; fakat Abdi ağa yaşıyor, yarın gene çıkar gelir, gene dediğim dedik, çaldığım düdüğü; yoksulun iflâhı kesik... Can çıkmayınca huy çıkar mı? O kuvvet onda oldukça, zulmü de yeniden filizlenir, boy verir! Değirmenoluk köylülerine gene gün dirlik yok!...

Çiçeklidesinden Koca Osman, İnce Memed'e bir at almış, bir ev yaptırmış, en verimli yerlerden 100 dönüm de tarla ektirmiş: «Memedim konsun artık, yerli komşumuz olsun, çifte çubuğa dalsın, evlensin, yeniden çocukları olsun, Memedim, şahinim...» diyor. İnce Memed'in önü açık. Günleri iyi olabilir, rahata erebilir...

Ama onun içinde başka şeyler! Baş-

kaları... Ata atlayıp sürüyor! Kasabaya varıyor. Çarşıdan, at üstünde, şakır şakır geçiyor. Öğle zamanı. Karakolun yanındaki evi buluyor. İniyor. Kamasıyla kapıyı açıyor. Abdi ağa içerde, uykulu uykulu geriniyor. İnce Memed'i görünce aklı gidiyor! Memed, yürüyor üzerine. Vur ha, vur ha! işini bitirip çıkıyor. Affedilmişti! Tekrar dağlara, tekrar kanun dışına...

Eşkiyalığı, bireysel bir çıkış olarak yorumlayanlar, hükümet otoritesinin zayıfladığı zamanlarda bazı insanların sivrilmeye hevesi olarak anlıyanlar, onu bir «maraz» sayanlar; sanatçılar içinde bu anlayışla eşkiya romanı yazanlar var. Yaşar Kemal'in İnce Memed'i ise, daha çok toplumsal kaygularla harekete geçen, kendinden çok, içinden geldiği toplumu düşünen, eli sıkılacak, yiğit bir insandır. Böyle bir insanla gidip Nobel'i almak, bize ayrıca onur getirecektir.

İnce Memed gibi çok romanlar yazılır daha bizde! Türk kültürü, dünyanın zengin kültürlerinden biridir. Sanatı besleyen kaynak bizde daha gürdür. Bizden dünya çapında romanlar çıkar... Mesele, geniş halk kitlelerini bir an önce okutup, on binlerden, milyonlardan bir çıkan, Yaşar Kemal gibi halk çocuklarını sanata sokmaktır. Bunu başardığımız gün, sadece roman da, edebiyatta değil, sanatın öteki alanlarında da birçok Yaşar Kemallerimiz olacaktır. Cumhuriyetten beri, okutup aydınlatabildiklerimiz, hâlâ, toplumun pek belirli bir katından gelmektedirler. Derinlere, daha derinlere daldığımız, yani toprağı kirizma eder gibi, toplumu aktardığımız gün, yeni değerler, bereketli ürünler elde edeceğiz. Henüz oraldan çok az haberimiz var. Yaşar Kemal bile, «hüdayinâbit», kendiliğinden yetişmiş, bir iki mutlu tesadüfle yolunu bulmuş, bir halk çocuğudur. Türkiye, hesaplı kitaplı bir çalışma, esashi bir kirizma ister. O zaman, genel yaşayışımızda da toptan bir canlanma olacaktır...

Metin AND

Kırk Gün Kırk Gece

Eski donanma ve şenliklerde
Seyirlik Oyunları

TAÇ YAYINLARI

P. K. 1126 - İSTANBUL

100'e yakın minyatür ve gravür...

Kuşe baskı

renkli kapak - 15.— T.L.

Bütün kitapçılardan ve FORUM

Dergisinden temin edilebilir.

Ödemeli gönderilir.

Kuş Dili

İlhan K. MİMAROĞLU

Kişiyi özgü bir üslûp bulmak... Musiki yaratıcılığını kendine iş edinmişlerin bugünlerde kaygısı bu. "Ne zaman olamıştı ki!" demeyiniz. Geçmişin başka çağlarında üslûb ve araç sorunları yaratıcıyı bugünkü kadar bunaltmamıştı. "Bundan sonra ne olacak?" sorusu, "şimdi ne oluyor?" gözleminin yerini almamıştı bugünkü yaygınlığıyla. Eser önce gelmiş, yol sonra, bilemediniz, eserle birlikte açılmıştı. Oysa bugün, aşağı yukarı kırk yıldan beri bugün, sayısını şaşırılmıyacağınız kadar eser bir yana, her "yeni" davranış bir kere daha, bu soruyu cevapsız bırakıyor: "Bundan sonra ne olacak?" Hiç birşeyin de olduğu yok aslında.

Webern mi? Çağı yirmi yıl önce kapandı. Bugün musiki tarihinin bir Webern çağı yaşamakta olduğu gerçekçe, bu, çağdaşlarımızın ilerliğini değil, gecikmişliğini gösterir. Varese mi? O da otuz şu kadar yıl önceydi. Çağdaşlarımızın henüz Varese çağına bile girememiş olmaları, musikinin öteki sanatlara göre yıllarca geride kalmış, öteki sanatları uzaktan bile izliyememiş olduğu inancındakileri doğrulayan bir tanıtır. Varese'in kendi bugün, seksenine merdiven dayamış bir ihtiyardan beklenebileceği gibi, geçmişinde, henüz kimsenin paylaşmadığı bir geçmişte yaşayan bir insandır. Bekliyorum. Onu da günü gelir belki bir ömür süresinde - onun ömrünün değil, daha gençlerin...

Ya, neler olup bitiyor bugün musiki yaratıcılığı alanında? Artık gizli kapaklı yanı kalmamış bu kalabalık, ormandaki yaşayışları ve üreyişleri gözlemek istediğimizde, çeşit çeşit sesler çıkaran bir sürü acayip kuş görüyoruz. Gözle, icellerine verdikleri ilgi, herhangi bir ornitologun alabileceği çeşitten başka türlü olmanın bir sürü acayip kuş... İşin mutsuz yanı şu ki, bu kalabalık ormanı gözleyenler çabalarına karşılık, kuş bilim uzmanlarının görmek istedikleri karşılıktan daha fazlasını, daha başkasını bekleyenlerdir. Bakalım, orman sakinleri arasında, çıkarttıkları seslere kulak vermiş olduklarımız hangi dallara tünemişler?

Marifetli kuşlardır bunlar. Kimi matematikçi, kimi marangozdur. Birinin adı, John Cage'dir. Piyanonun tellerine, marka ve numaraları kırtasiyeciler ve hırdavatçı kataloglarında belirtilmiş, lastikleri ve vidalar takar. Yetmez oyuncakları çalgı diye kullanır. Bunları yapması için, kendisine her türlü hak, her türlü yetki verilmiştir. Ama sonuçta bir şey beklenir kendisinden. Çünkü bu garip kuşun sınıfı "sanatçı"dır. Marangoz ustası değil.

Bir başkasının adı, Pierre Boulez'dir. Aydın bir kişidir. O kadar ki, kendi aydınlığıyla gözleri kamaşmış, görmez olmuştur. Einstein ile aşık atmaya hazırlanan bir matematikçinin tutumuyla musiki yazar. Gülmeyiniz, beyin çatlatan hesapların sonunda ortaya çıkmış eserin adı "Improvisation" dur. "Improvisation sur Mallarmé I"). Neye mi benzediği bu musikinin? In-

denozya musikine... Bir ayrılıkla: musikinin bu türlü matematiğinden habersiz Bali yerlilerinin "Improvisation"unda insan sıcağı vardır. Boulez'de, hayır!

Bir diğerinin adı Henry Brant'dir. Trombonları, flütleri, davulları salonun dört bir tarafına dizer. Gürültü koşturduğunda, musiki tarihinin ilkten az sonrakı sayfalarını, unutmuş olanlar, onaltıncı yüzyılın Gabrieli'sini, Ondokuzuncu Yüzyılın Berlioz'unu anmak istemiyenler, şaşkın şaşkın, kafalarını bir flütlerden, bir davullardan yana çevirip dururlar. Kopan gürültünün duyulmaması da, çok kere "Yellow Rose of Texas"ın duyulmamasından aşırı değildir.

Bir ötekinin adı, Morton Feldman'dır. Gönlü yüce bir kuştur Morton Feldman. İster ki kendi yalnızca, çıkmasını istediği sesleri aklından geçirsin. Başkaları kestiriversinler aklından geçenleri. Çıkırsınlar o sesleri çalgılarında.. Bilir istediğinin olacak şey olmadığını. Gönlü yüceliği de oradan gelir zaten. Birakır çalgıcılar o anda ne geçiyorsa içlerinden, döküversinler ortaya. Sormayınız bana "ortaya çıkan eser kimin öyleyse?" diye. Bilmiyorum. Morton Feldman "benim" diyor ama, ne yapayım, inanmıyorum.

Bir de laboratuvar kuşları var. Öksürük sesiyle senfonik poem, oscillateur'ün verdiği ham seslerle konserto hazırlamakla öğünürler. Ortaya çıkardıkları eserler, biri çıkıp da bu işin nasıl yapıldığını anlatıldığında, gazino büyücülerinin tavşanı nereye sakladıklarının açıklanması kadar ilgi çekici olur. Ya kendi başına eser? Oraya henüz dokunmayız. Bekleyiniz ki oyuncak itfaiye arabasının içini dışına çıkaran çocuk büyüsün de itfaiyeci olsun.

Bunların yanında da, gözün alabildiği, kulağın duyabildiği kadar, papağan... İşte sahne bu aşağı yukarı.

Macar Güzel Sanatlar Sergisi

Mehmet Metin NİGAR

Macarlarla ırkı ve etnolojik bağlar bakımından ta İslâmlık öncesi Orta Asya âlemine, siyasal ve tarihi rabitalar bakımından Osmanlı İmparatorluğunun şan ve şeref dolu devirlerine kadar uzanan münasebetlerimiz vardır. Bu çok eski ve yakın bağların ışığı altında düşünülecek olursa Başkentimizde açılan bu ilk Macar Güzel Sanatlar Sergisinin halkımızdan gördüğü büyük ilgiyi tabii karşılamak gerekir. Yalnız şurasını hemen belirtmek isteriz ki bu güzel sergiyi gözlerimizin yaşadığını, kalblerimizin burkulduğunu hissetmeden gezebilmek isterdik. Zira sergideki tabloları seyrederken duymaktayız ki Macar milleti bugün hiç de o eski mesut ve neşeli toplum değildir. Bu eserleri vücûda getiren sanatkarlar sanki gün ve hattâ güneş

ışığından mahrum edilmişlerdir. Sanki Macar milletiyle beraber bütün ressamlar aynı karanlık ve ümitsiz gecenin, aynı boğucu kâbusun altında ezilmiş, harp öncesinin neşe fışkıran renkleriyle taşan paletleri kararmış, ustalıklarından hiçbirşey kaybetmiyen fırçaları sadece bedbahtlığın ve karamsarlığın rapsodisini çizmek için çalışmıştır.

Sergide 28 yağlı boya, 26 litograf ve gravür, 23 figürin, ve oldukça kabarık bir yekûn tutan biblio, vazo, el sanatları numuneleri ve etnoğrafik konularda işlenmiş parçalar vardır.

Önce yağlı boyaları gözden geçirelim: Sergide eser teşhir eden yedi ressam arasında ilk beş tuval **Jeno Benedek'in**. Bunların arasında **Muhacirler**, **Tisa Nehri**, ve **Koçla** (bir genç kız portresi) ziyaretçileri uzun uzun ilgilendirmekte. **Muhacirler** tam ve katıksız bir ıstırap ve ümitsizlik tablosu. Karanlık ve kasvetli bir gökyüzü. Biri, üzerinde üç beş parça eşya ile iki tekerlekli bir araba çeken; öteki, sırtında çuval iki büklüm iki insan ve bunları takibeden sıka bir inek. **Koçla** gene karanlık renklerle çalışılmış bir portre. Uzaktan 6. Yüzyıl Bizans ikonlarının Meryem Ana tasvirlerini hatırlatan bir edası var.

Istvan Szönyi'nin, bu kudretli sanatçının, 6 düşündürücü tuvali içinde **Fırtınadan Sonra** adlı tablosu serginin en ziyade rikkate dokunan parçası. Konusu son derece sade: Bir parmaklığın dibinde, yağmur sonu bir su birikintisi. Harp öncesi sükünün bir özlemi. Ve ressam serginin belki tek aydınlığını yaratmakla bir çeşit mânevî kurtuluş sağlamış kendine.

Simon Sarkantyu Espressoda adlı tuvaliyle üç kişilik bir günlük hayat sahnesi yaratmak istemiş. Bir neşe teşebbüsü. Yüzler gergin, figürler poz almış gibi. Bütün icrâ mükemmelliğine rağmen yapmacıklıktan kurtulmayan bir eser.

Bayan Maria Tury'nin Kadın Ressam adlı tablosu bir atölye enteryörünü, bir kadın ressamla çıplak modelini tasvir etmekte. Serbest fırça vuruşlarıyla kolayca ortaya çıkarmış hissini uyandıran spontane bir eser. Fakat aynı karanlık tonlar hiç şüphesiz bir zamanlar sevinç ve kahkahayı yürekte duyan bu kadın sanatçıyı da erkek meslektaşlarıyla birleştiriyor.

Grafik eserler içinde -renk bahis konusu olmamasına rağmen- aynı şeyleri söylemek mümkün. Aynı karanlık ve karamsar esrinin etkilerini taşımakta.

Grafikler arasında **Gyula Feledy'nin Kadın başı**, **Gyula Hincz'in Çiçeklerle genç kız**, **Aşk boş lâf değildir**, **Ath ve Çiçeklerle kadın** adlı litografı, **Karoly Raszler'in Mavi Tuna ve Kış Manzarası**, **Genç Kız Başı**, **Prağda bir Demir Kapı** ve **Sevgili Aneciğim** adlı gravürleri cidden usta bir elden çıkmış ince eserler. Bilhassa bu sonuncu sanatçının çağdaş grafik sanatında önemli bir yer tutmuş olması gerekir.

Resim ve grafik sanatlarında Macar ressamlarının non-fifüratif'e hiç itibar etmemiş olmaları da ayrıca dikkati çekiyor.

Figürinlere gelince: Macarların heykelcikte övülmeye değer bir seviyeye yükselmiş olduklarını görmekteyiz. Herhalde na-

kil güçlükleri yüzünden olacak, daha ziyade statuette'lerle temsil edilen Macar heykeltiriciliği, Egref Üren üstadımızın işaret ettiği gibi Fransız heykeltiriciliğini yakından tanımaktadır.

Sergide kumaş desinatörü Bayan Ibolya Juris'in 11 parçadan müteşekkil kumaş numuneleri son derece ilgi çekicidir. Çünkü bunlar Çin'de, Türkistan'da ve bilhassa Uygur Türkleri zamanında duvar süsü olarak kullanılan draperileri hatırlatmaktadır. Belki figür ve desen bakımından benzerlikler kalmamış gibidir, (nihayet aradan en az on iki yüzyıl geçmiştir) ama malzeme ve kullanım tarzı bakımından aynı an'nenin Macaristan'da hâlâ devam ettiğini göstermektedir.

Biblo ve diğer dekoratif parçalar üzerinde uzun boylu durmak istemiyoruz. Bu el sanatları ve dolayısıyla turist endüstrisi konusunda Macar sanatçıları gayet zevkli ve ruh okşayıcı objeler meydana getirmesini bilmıştır. Kalkındırmağa çalıştığımız el sanatlarımız mevzuunda bunlardan fikir alabiliriz.

Sözlerimize son verirken Tanrıdan bütün Macar milletine ve bütün Macar sanatçılarına hürriyet güneşinin yeniden parladığını bir an evvel göstermesini dilemekten kendimizi alamıyoruz.

Bibliyografya

Derliyen: P. ERALP

Ansiklopedi :

İktisat ve Ticaret Ansiklopedisi. 11. cilt. İstanbul 1960. 344 S. Ciltli 50 lira. Resimli.

On ciltte tamamlanmış olan İktisat ve Ticaret Ansiklopedisi'ne ek olarak yayımlanan bu cilde, bundan önceki ciltlere girmemiş olan maddelerle, değişmiş olan maddelerin yeni şekilleri alınmıştır: "Yeni Türk Ticaret Kanunu", "Yeni Bankalar Kanunu" gibi. 12. cilt için de hazırlıklar yapılmaktadır.

Bibliyografya :

Türkiye Bibliyografyası. National Bibliography. Bibliographie Nationale Turque. Turkische National - bibliographie, Temmuz - Ağustos - Eylül 1959, 3. sayı. Yayımlayan: Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü. Ankara 1959 Türk Tarih Kurumu Basımevi. V-951 S.

Türkiye Makaleler Bibliyografyası. Bibliographie des Articles parus dans les Periodes Turcs. Temmuz - Ağustos - Eylül 1959, 3. sayı. Yayımlayan: Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü. Ankara 1960 Türk Tarih Kurumu Basımevi. XVII-109 S.

Hukuk :

Necati ARAS — Kemal KARACA-OĞLU — Nihat OKURER: Tahliye Mevzuatı ve Tatbikatı. Ankara 1960 Yeni Matbaa. 318-VI S. 25 lira, ciltli 30 lira.

Yusuf Cemalettin KÖSEOĞLU: Mülga Kanunlar. İstanbul 1960 İnkılâp Kitabevi. 112 S. 500 kuruş.

Lâtfi ÖMERBAŞ - Sacit ÇETİNTAŞ:

Temyiz Mahkemesi Hukuk Genel Kurulu Emsal Kararları ve İçtihadı Birleştirme Kararları. (Hukuk Bölümü). 1955 - 1959. 3. cilt. Ankara 1960 Doğu Ltd. Şirketi Matbaası. VIII+668 S. 30 lira.

İçindekiler :

- 1 — Medeni hukuk
- 2 — Borçlar hukuku
- 3 — Ticaret hukuku
- 4 — İcra ve iflâs
- 5 — Hukuk usulü muhakemeleri
- 6 — Hususi kanunlar
- 7 — İçtihadı birleştirme kararları.

Bu kitabın daha önce yayımlanmış olan 1. cildi: 1946 - 1953, 2. cildi : 1953 - 1955 yıllarını içine almaktadır.

İdare :

Doçent Dr. Kemal TOSUN: İşletme Sevk ve İdaresinde Kontrol ve Revizyon. 1. cilt: Umumi esaslar. İstanbul 1959 Bahar Matbaası. 303 S. 25 lira.

İçindekiler:

- 1 — Mefhumlar ve terminoloji meselesi
- 2 — Kontrolün önemi ve gayesi
- 3 — Kontrol organları
- 4 — Korunması istihdaf edilen menfaatleri bakımından kontrol
- 5 — Kontrol ameliyesi
- 6 — Kontrol şekil ve neveleri
- 7 — Kontrol mevzuları (Kontrol sahaları).
- 8 — Müessir bir kontrol ve revizyon sistemi nasıl kurulabilir.
- 9 — Başlıca kontrol âlet ve vasıtaları
- 1) — Kontrolörlük; fonksiyonları ve teşkilâtı - Bibliyografya.

Belediye işleri :

Ahmet KÜNKSATAN: Yeni Bursa Şehri. Ankara 1960 Doğu Ltd. Şirketi Matbaası. 16 S. 100 kuruş. (Bibliyografya).

GEZİ :

Aslan Tufan YAZMAN: Polenez. Polonya'ya yapılan bir gezinin notları ve Polonya tarihinin özeti, İstanbul 1959 Yazman Yayınevi. 231 S. 500 kuruş. Resimli.

Aynı yazarın bu seride daha önce yayımlanmış olan eserleri şunlardır:

İşgal Altındaki Almanya, İstanbul 1949 Duygu Matbaası. 111 S. 200 kuruş. Resimli.

Ole!.. İspanya. İstanbul 1956 Duygu Matbaası. 138 S. 250 kuruş. Resimli.

Bonjur Fransa. İstanbul 1957 Duygu Matbaası. 138 S. 250 kuruş. Resimli.

ŞİİR :

Celâl ÇUMRALI: Evren. (Şiirler). Mersin 1959 Yenimersin Matbaası. 72 S. 500 kuruş.

Şeref TURHAN: Maraş'lı Şairler. (Antoloji). Maraş 1960 Şeref Basım ve Cilt-evi. S. 128 S. 300 kuruş. (Şeref Basımevi Yayınları: 1)

MİMAR F. L. WRIGHT İNSANA DÖNÜŞ

Yazan : ŞEVKİ VANLI

Fiati : 10 liradır.

Forum Abonelerine 8 liradır.

FORUM YAYINLARI

Seri : I

"DEMOKRASİ VE D.P."
YAYIN SERİSİ
Nr. 8

Doç. Dr. Muammer AKSOY

Partizan Radyo
ve D.P.

Fiyatı : 10 Lira
Forum Abonelerine 8 TL.
Ödemeli ve Posta Pulu
Mukabilinde gönderilir.

MÜMTAZ SOYSAL

DEMOKRATİK
İKTİSADİ PLÂNLAMA İÇİN
SİYASİ MEKÂNİZMA..

Fiyatı : 5 Lira

Ödemeli ve posta pulu mukabili
FORUM'dan temin edilebilir.

SES ve TEL BİRLİĞİ Yayınları
Ahmet Adnan SAYGUN

KARACAOĞLAN

Yeni Bilgiler - Bir Rivayet
Melodiler

Fiyatı : 2 T.L.

Mahmut R. GAZİMİHAL
ASYA VE ANADOLU
KAYNAKLARINDA

IKLIĞ

Fiyatı : 6 T.L.

Anna Magdalena Bach'ın
Hatıraları

Çeviren : Fikri ÇİÇEKOĞLU

Fiyatı : 6 T.L.

Kitapçılardan ve Forum'dan
temin edilebilir.

Schibi :

Metin AND

Yazı İşleri Müdürü :

Osman OKYAR

Sekreter :

Bekir EKİNCİ

İdarehane : Büyük Han No. 55

Yenişehir — Tel : 26754

Haberleşme adr.: P.K.131-Ankara

Dizildiği ve Basıldığı Yer : Ayyıldız

Matbaası, Ankara, Tel : 17507

FORUM'da yayımlanan yazılar,

Dergi ve Yazarın ismi belirtilme-

dikçe kısmen veya tamamen

iktibas edilemez.

Fen adamları İngiliz Motor Sanayii Araştırma Merkezinde sıfırın altında suhunette motörün sür'atini ölçüyorlar.

Sıfırın altında 16 derece soğukta BP Energol 'Visco-static'

yeni bir zaferini müjdeler

Otomobilinizi gece sıfırın altında 16 derece soğukta ve ısırgan bir rüzgârda sokakta bırakın. Sabahleyin marşa bastığınız zaman ne olacaktır?

İşte en ehliyetli mütehassıslar tarafından bu şartlar altında çeşitli denemeler yapılmış ve her deneme BP Visco-Static motör yağının motörü diğer bütün kış yağlarından daha çabuk çalıştırdığını ispat etmiştir.

Denemeler bu sene İngiliz Motör

Sanayii Araştırma Merkezinde, sıfırın altında 16° soğutulmuş büyük kapalı odalarda ve piyasada mevcut her marka otomobil, asgari 12 saat bu şartlara tabi tutulmak suretiyle yapılmıştır.

Mütehassıs fen adamları daha sonra marşa basıp hususi hassas aletlerle motörün devir süratini ölçtükleri zaman BP Visco-Static'in motörü diğer bütün yağlardan vasatı % 28 daha hızlı çalıştırdığını tesbit etmişlerdir.

Bu denemelerde alınan neticeler şöyledir:

OTOMOBİL TİP VE MODELİ	KRANK SÜR'ATİ (Motörün dakikada devir adedi)		SÜR'ATLE ARTIŞ
	SAE 20 W	VISCO-STATIC	
1959, 6 silindir, 2.6 litre	72	93	% 29
1960, 4 silindir, 1.0 litre	123	166	% 35
1959, 4 silindir, 1.2 litre (Soğuk hava tertibatlı)	58	75	% 20
1959, 4 silindir, 2.1 litre	63	80	% 28

DiĞER BAZI GERÇEKLER:

İlim adamları bu denemelerde her marşa başta akümülatörün yükünü de ölçmüşler ve yine tesbit etmişlerdir ki, Visco-Static kullanan arabalarda akümülatörler vasatı % 9-11 elektrik akımından da tasarruf etmektedirler. Bu da fennen demektir ki, Visco-Static akümülatörün de ömrünü uzatmaktadır.

AŞINMAYA KARŞI:

Visco-Static böylece hepimizin pek iyi bildiği motörü ilk çalıştırma anındaki mühim aşınmayı da asgari hadde indirmekte ve motöre binlerce fazla kilometrelik bir ömür kazandırmakta motörün ömrüne ömür katmaktadır.

Şu halde ne yapmalı?

DERHAL YAĞI DEĞİŞTİRMELİ:

Visco-Static size o kadar şey kazandıracaktır ki, bunları bilerek Visco-Static kullanmamak elde değil.

Yalnız, unutmayın, karteri önce iyice boşaltmak, sonra Visco-Static'le doldurmak şarttır.

Visco-Static The British Petroleum Co. Limited'in alâmeti farikasıdır.

